

STANISLAV ŠKRABEC V BOJU ZA SLOVENSKI BOGOSLUŽNI JEZIK
OB TISOČLETNICI METODOVE SMRTI*

V 80. letih, zlasti pa okrog l. 1885, tisočletnice smrti sv. Metoda, se je Škrabec močno zavzemal za uveljavitev slovenščine kot bogoslužnega jezika, in sicer na podlagi privilegija, ki ga je slovenskemu jeziku druge polovice 9. stol. po Metodovi zašlugi dal papež Janez VIII. Škrabec je pri tem skušal izkoristiti nekako naklonjenost slovenskemu bogoslužju, ki jo je izkazoval na začetku 80. let tedanji papež Leon XIII. Vendar je Škrabec tudi pri slovenski duhovščini s svojimi idejami naletel na malo podpore in razumevanja. S svojim pisanjem ob tem je Škrabec ostro osvetlil slovenski narodni značaj ter se razodel kot pronicljiv narodnopolitični mislec in kot znanilec idej, ki jih je z uvedbo živih jezikov v bogoslužje končno potrdil 2. vatikanski koncil.

In the 1880s, and especially around 1885 (the thousandth anniversary of St. Methodius' death), Stanislav Škrabec fervently espoused the introduction of Slovene as the language of liturgy, reviving the privilege which Methodius had succeeded in obtaining for the Slovene language of the 9th century from Pope John VIII. Škrabec tried to put to his advantage the somewhat benevolent attitude of Pope Leo XIII (1878 to 1903) towards Slavic liturgy. Škrabec's ideas found little support and understanding even among the Slovene clergy; his ideas occasioned a polemic in which Škrabec brought to light the Slovene national character and revealed himself as a profound thinker about national politics and as a harbinger of the ideas which found confirmation in the Second Vatican Council's introduction of living languages into liturgy.

O Za slovenski bogoslužni jezik se je pater Stanislav Škrabec zavzemal zlasti okrog tisočletnice Metodove smrti (Škrabec 1885¹, 1885³⁻⁴, 1885—1887), ko so po vrsti izšli njegovi sestavki, in sicer 1885 Tisočletnica smrti svetega Metoda, velikega škofa slovenskega, začela sta izhajati Sveta slovenska blagovestnika Ciril in Metod¹, H sklepu tisočletnice sv. Metoda. V leto 1885 gre še njegova velika in ostra polemika (Škrabec 1884, 1885^{1, 2}), ki se je začela s tem, da je Škrabec leto poprej o bogoslužnem jeziku spregovoril že v sestavku Opombe glede obrednika tretjega reda (Škrabec 1884), na katere se je v Cerkev nem glasbeniku odzval »ne-ve-se-kdo« J. Borovski (Borovski 1885¹), na Škrabčevo polemiko (»V pojasnjenje in obrambo«, 1885²) pa še s protipolemiko (Borovski 1885²) in končno Škrabec s protiprotipolemiko (1885³; ta se je v nem kem smislu razpotegnila še v 1886. leto).

Škrabec pa je o slovenskem (in slovanskem) bogoslužnem jeziku pisal tudi že prej in še pozneje, zato bo najbolj smiselno tem njegovim mislim slediti časovno zaporedno.

* Ta razprava je bila zasnovana za simpozij konec novembra 1985 v Salzburgu. Nemško pisani njen zasnutek izide v posebnem zborniku pri Ottu Kronsteinerju.

¹ L. 1885 so izšla 3 nadaljevanja (poleg Vvoda): 1. Mladost sv. Cirila in Metoda (71—76); 2. Perva apostoljska delavnost svetih bratov (101—108); 3. Sv. Ciril in Metod gresta na Moravsko (131—137). Leta 1886 je bilo natisnjeno: 4. Slovenščina ko bogoslužni jezik v Rimu poterjena (163—174); 5. Smert svetega Cirila (195—198); 6. Sv. Metod nadškof panonski in moravski (228—232); 7. Sv. Metod v nemški ječi (260—164); 8. Metod mej Čehi in drugimi Sloveni (293—297); 9. Nove tožbe, novo poterjenje slov. jezika (321—327); 1887: 10. Poslednja leta in smert sv. Metoda (357—361). Ta letnik se je vlekel skozi tri leta; zastoj očitno nastane pred 4. nadaljevanjem, ki govori o slovenščini kot bogoslužnem jeziku.

70 1/51/87

1 Nekaka predfaza Škrabčevemu pisanju okrog l. 1885 so njegovi sestavki iz let 1880 do 1881. Najprej je objavil kratka zapisa (Škrabec 1880_{1,2}), povezana z naklonjenostjo Slovanom Leona XIII.², gotovo pa je njegov tudi sestavek Slovenski romarji v Rimu (Škrabec 1881₁, v katerem se omenja, da je bila v Rimu maša v ukrajinskem jeziku, da je imel mašo tudi »škof macedonskih Bolgarjev«, da je bila pridiga v češčini in da je J. J. Strossmayer maševal v latinščini, pridigoval v hrvaščini in da je še bila »sveta maša v staroslovenskem jeziku« (n. m., 255). Tu je torej Škrabec videl staro pravico o slovenskem bogoslužnem jeziku v najnovejšem času v Rimu potrjeno in to mu je bila pravna osnova za nadaljnje prizadevanje za slovenski bogoslužni jezik.³

L. 1881 je Škrabec (Škrabec 1881_{1,2}) v zvezi s povzdignjenim ugledom Slovanov ob Leonu XIII. napisal pesnitev⁴, s katero se je veselil papeževe slavitve godu Cirila in Metoda v Rimu, in v smislu ravnanja Cirila in Metoda pozival ločene (pravoslavne) brate v okrilje enotne cerkve s središčem v Rimu. S tega stališča povsem razumljivo je tudi Škrabčevo zaznamovanje papeževe okrožnice (Škrabec 1881₃) »o sv. Cirilu in Metodu«, in prav nič nismo presenečeni, ko v Cvetju (Škrabec 1882) najdemo naslov Častimo sv. Cirila in Metoda (spet izpod njegovega peresa). Tu je za geslo navajal Benedikta XIV. besede: Ut omnes catholici sint, not ut omnes latini fiant, est necessarium.⁵

1.1 V Škrabčevem sestavku Častimo sv. Cirila in Metoda že najdemo vse njegove bistvene misli o zadevah slovenskega bogoslužnega jezika.

1.1.1 Že kar uvodoma omenja, da sveta brata pri nas na Slovenskem premalo častimo, oz. sploh cenimo, zlasti od njih pridobljeno pravico do bogoslužja v lastnem jeziku, pri čemer nekoliko zastrto nakazuje tiste (tj. Nemce), ki nam vcepljajo tak odnos do Cirila in Metoda: »Mislimo, da ne bo neprimerno, ako spregovorimo o /.../ najposebniši zaslugi imenovanih slavnih svetnikov, zaslugi, ki so jo tudi Leon XIII. priznali in posebno povdarili v častitljivi svoji okrožnici, ki se pa pri nas vendar le žalibog še zmirom premalo ceni, ker premalo pozna ali celo ne ume. In vendar sv. Cirila in Metoda ne moremo častiti, kakor bi bili dolžni, ako zaničujemo dragoceni njihov dar,

² Iz prvega sestavka je za naš namen važno navesti naslednjo njegovo poved: »Letos 27. dan meseca rožnega cveta je minulo tisoč let, kar je poterdil papež Janez VIII. našemu narodu to pravico, da sme imeti sveto službo božjo v svojem domačem slovenskem jeziku.«

³ K temu prim. VRHOVNIK 1925/1926, št. 278, dec.: »Jurčič je dal slovenskemu taborskemu programu važno točko: 'Slovenščino v cerkve'.« Glede slovenske maše v Rimu je bil po istem viru Luka Jeran (Zgodnja Danica 1881, 225) nepovoljnega mnenja. Za leto 1882 Vrhovnik piše: »Staroslovenska maša za l. 1882 ni bila več dovoljena«, kar si razlaga z: »Posegel je vmes pritisk avstrijske vlade.« SN 1925, št. 283). Sicer pa v št. 278 Vrhovnik omenja, da se je 5. julija 1881 »pela staroslovenska glagolska maša tudi na Dunaju, Gradcu, v Zagrebu«. Zanimivo je, da so se stare cerkvene slovanščine učili v mariborskem bogoslovju, od 1883 obvezno, prej prostovoljno.

⁴ Sloveni, kar po veseljem vas svetu živí, / Denès veseli obračaje v Rim oči! / Namestnik Zveličarjev slavi tam prvi pot / Apostelnov naših, Cirilov, Metodov grob. // Ti verni katoličan, tja se zaupanjem glej! / Kaj brata slovanska sta nam, Rim dobro vé; / Pohvalil je Rim njiju neprecenljivi dar, / Poterdil ga nam je veseljne cerkve glavkar. // Pa tudi ti, ločeni naš slovenski brat, / Tja glej, premagaj predsodke, prestopi prepad; / Saj Rim je zmirom tisti še, zmirom ondod, / Kjer vikšega vedela stati sta ti Ciril in Metod. // O blažena brata, visoko v veselju nebá, / Prošita z mogočno prošnjo denes zá nas Bogá; / Pač tisoč let vaju nauk in trud medlí, / Denès naj za vek se močán ko lev zbudi!

⁵ »Da bi bili vsi katoliški, ne pa da bi postali latini, je potrebno.«

pravico, ki sta nam jo pridobila s tolikim trdom, v britkostih in nevarnostih, sovražena in preganjana od starega nasprotnika slovenskega rodu — pravico do službe božje v domačem jeziku.« (193)

1.1.2 To pravico je nato Škrabec utemeljeval s spodbijanjem t. i. trojezičnosti (hebrejščina, grščina, latinščina). Bogoslužni jeziki so bili po Škrabcu po vrsti aramejščina, grščina, koptovščina, abesinščina, armenščina, latinščina. Političnost so vsebovale njegove izjave, kakor je naslednja (195–196): »V petem stoletju po Kristusu se je začelo tako imenovano narodsko preseljevanje in mnogi nemški ali germanski rodovi so priderli od severja v južne dežele ter se naselili med Latinci. Ali latinskega jezika niso izpodrinili. Oli-kani Latinci se namreč niso hoteli surove nemščine učiti; Nemci so se morali učiti latinščine, ako so hoteli govoriti s svojimi sosedi. Ko so se ti Nemci potem h kerščanstvu spreobrnili, so z Latinci skupaj hodili k službi božji, ker so že toliko znali latinskega, da so razumeli molitve in sploh, kar so slišali v cerkvi, dasiravno so mej sabo še vedno svoj stari nemški jezik govorili, dokler so ga naposled popolnoma pozabili. Tako je prišlo, da se je menda prav med temi germanskimi rodovi najprej porodila kriva misel, da se mora sveta maša v latinščini (ali hebrejščini ali gerščini) opravljati. Ta misel se je potem razširila tudi k ostalim nemškim in drugim rodovom, ki niso bili v tako tesni dotiki z Latinci, da bi bili sploh znali njih jezik, in mnogi so naposled tako daleč zakolovratili, da so menili, da se sploh ne sme moliti v nobenem drugem jeziku, kaker samo v imenovanih trijeh.« Za nemške škofe in Slovane pravi Škrabec (196): »Počasi so jih /tj. Slovane/ nato kerščevali večinoma nemški misijonarji; ali kerščanskega nauka in moliti jih niso dosti navadili, ker niso znali slovenskega jezika. Rastislav, moravski knez, piše zato leta 863 gerškemu cesarju Mihaelu III., da naj mu pošlje takih misijonarjev, ki bodo znali slovenskemu ljudstvu v njegovem jeziku oznanjevati sveto vero.« In ravno tam: »Ciril in Metod sta sčasoma vse glavne dele svetega pisma prestavila v slovenščino, učila narod, molila ž njim in vso božjo službo mu opravljala v domačem jeziku. To je bilo Nemcem nekaj nezasišane; nemški škofje, ki jim je bilo zlasti za gospodstvo in desetino, ki so jo tedaj pobirali mej Sloveni, zaženo velik hrup in tožijo sveta brata papežu, da sta krivoverca, ker mašujeta v surovem slovenskem jeziku.«

In o drugem nastopu nemških škofov zoper Metoda (196): »Ali nemški škofje, še na pol ajdje, niso odjenjali papežu; zgrabili so Metoda in poltretje leto imeli zaprtega v ječi, kjer so ga trapili, kaker so vedeli in znali; en (to je bil škof!) bi ga bil celo s konjskim bičem tepel, da mu niso drugi vendarle vbraniili.«

Papeževo dovoljenje slovanskega bogoslužja (iz l. 880) Škrabec dokazuje z navedkom iz njegovega pisanja (197): »Čerke slovenske od Konstantina nek-daj modroslovca iznajdene, ki naj se po njih Bogu hvala, kaker gre, razlega, po pravici hvalimo in zapovedujemo, da naj se v tem jeziku Kristusa Gospoda našega nauki in dela pripovedujejo... Tudi ni zoper pravo vero in učenje, bodisi maše v tem slovenskem jeziku peti, bodisi sveti evangelij, ali sveta berila novega in starega zakona dobro preložena in tolmačena brati ali druge molitve vse opravljati.«⁶ (Škrabec je ves ta pasus pisal razprto.)

⁶ To je seveda Škrabčev prevod; pri Kosu (Kos 1885, 17): »Konečno hvalimo po pravici po pokojnem modrijanu Konstantinu izumljene slovenske pismenke, s katerimi naj bi se Bog hvalil po spodobnosti /.../«

1.1.3 Kljub temu sami Slovani do tega niso imeli zmeraj pravega odnosa (197): »Ker so pa že takrat bili mej Sloveni ljudje, ki jim je bilo ptuje ljubše od domačega, ter je menda celo Svetopolk sam rajši slišal pri sveti maši latinščino, kaker slovenščino, zato pristavlja papež na koncu: 'Ako je tebi in tvojim sodnikom ljubše v latinskem jeziku poslušati maše, velimo, da naj se ti po latinsko opravljajo.« (Papeževe besede spet razprto pisane.)

1.1.4 Bilo je pa tedaj večkrat obravnavano vprašanje, ali navedene papeževe besede veljajo le za staro cerkveno slovanščino ali za vse slovanske jezike, ki so se bili potem razvili iz govorice, kakor je približno zajeta v starocerkvenoslovansko knjigo 9. stoletja. Škrabec k temu (226—227): »Res je sicer, da že v devetem stoletju Slovenci niso več povsod čisto enako izgovarjali vsake besedice, ali vender takrat še nihče ni mislil, da bi bilo več slovenskih jezikov na svetu kaker en sam. Ne glede torej na kake posebnosti raznih rodov, bodisi moravskega ali češkega, ruskega ali poljskega, korotanskega ali serbskega, je dobil slovenski jezik v svoji skupnosti pravico bogoslužnega ali cerkvenega jezika. Da sta se sveta naša aposteljna sploh držala le enega kraja posebnosti, je res, in ni moglo biti drugači; sè vso pravico pa bi se bili drugod smeli slovenski duhovniki deržati posebnosti drugih krajev, da bi jih bilo ljudstvo tolikanj lažje razumelo. /.../ Kerščanska občina se zbira k službi božji, da bi z mašnikom skupaj molila; taka skupna molitev je mogoča le v jeziku, ki ga vsi umejo, sicer si mora vsak sam pomagati, kaker ve in zna. Tudi pri nas želimo potemtakem slovenski jezik pri sveti maši in sicer po zgledu svetega Cirila in Metoda prav ta slovenski jezik, ki ga mi umemo in govorimo.«

1.1.5 Kaj pa razmerje slovenščine kot liturgičnega jezika in latinščine (228): »Radi potemtakem pripuščamo latinščini velike pravice, da naj bo in ostane poseben cerkveni jezik, ki ga naj rabi tudi slovenski duhovnik latinskega obreda v molitvah, ki jih opravlja natihoma. Le pri velikih mašah, ki se pojo vpričo zbranega ljudstva ob nedeljah in praznikih, in sploh pri obredih, ki se jih ljudstvo vdeležuje kot duhovna občina, tu se deržimo čistiljivega zgleda sv. Cirila in Metoda ter dajmo pravico domačemu jeziku. Ako je to prav v senjski škofiji, zakaj ne bi bilo drugod, kjer koli prebivajo Slovenci? In ako se je lani v Rimu, na Dunaju, v Zagrebu z veseljem dovoljenjem svetega očeta papeža po slovensko pela slovesna maša, zakaj bi se letos ali k letu pri nas ne mogla ali ne smela? Le dobre volje je treba in pa resničnih častivcev svetega Cirila in Metoda, ki se ne boje truda in terpljenja, ko gre za veliko in sveto reč.«

Škrabec si je zamislil tudi metodo, ki bi slovenščino 'pripeljala pred oltar'. Prvič naj bi se to zgodilo ob tisočletnici Metodove smrti leta 1885 (228): »Ob taki priliki to gotovo tudi mej nasprotniki našimi ne bo budilo posebnega zgledovanja; in ako je začetek storjen, je največa težava premagana. Polagoma bo mogoče poleg latinske zmirom večkrat tudi slovensko mašo peti, dokler se je ljudstvo popolnoma privadi ter se bo slovenščina po vseh čisto slovenskih farah dala sploh vpeljati.«

1.1.6 Ker so nasprotniki službi božji v ljudskem jeziku delali protireklamo z opozarjanjem na dolgotrajnost vzhodnoslovanskega obreda (kakor so jo bili doživeli nedavno v Rimu), je Škrabec opozarjal, da bi pri nas seveda še dalje ostal latinski, krajši obred, in tudi jezik bi bil pri tem slovenski, ne cerkvenoslovanski, in bogoslužno petje seveda tudi slovensko (229): »/P/omislimo nekoliko tudi to, kar uče naši »cecilijanci«, da se mora namreč pri latinski peti

maši tudi na koru vse po latinsko peti; in res je tako predpisano. Ali kako se po latinsko poje zlasti po deželi, kjer pevci latinščine čisto nič ne umejo, kako grozovito lomijo, kake smešnice spravijo vkupaj, to ve vsaki, ki nekoliko latinskega zna ter je poslušal kedaj tako petje. Navadno pojo pri nas seveda po domače: na to se do poslednjih časov še pomislilo ni, da bi bilo treba za to kakega posebnega dovoljenja celo iz Rima; še le, kar so omenjeni »cecilijanci« vstali, se je sprožila ta misel. Dobro! vestnosti in natančnosti je v takih rečeh gotovo treba. Prosimo torej dovoljenja slovenskemu petju na koru, pa ob enem prosimo dovoljenja tudi slovenskemu petju pred altarjem, ker bo oboje primerniše namenu dotičnega predpisa kaker pa eno samo. Ako bomo prav prosili, bomo pač tudi izprosili, zlasti ako se po lanskem zgledu župana zagrebškega veljavni možje svetovnega stanu pridružijo prošnji. Vsaj za tisočletnico svetega Metoda bi se to brez skrbi dovolilo in začetek bi bil storjen.«

1.1.7 Seveda je Škrabec mislil tudi na to, da bi bilo za tako petje treba ustreznih jezikovnih prestav. Pri tem (230) »naj bi se naši 'cecilijanci' pa posebno ozirali na skladbe jutrovske, zlasti ruske, cerkve, ki so /.../ ravno tako pobožne kaker veličastne in lepe. — Ako v resnici želimo zedinjenja ločenih, je treba, da se tudi mi njim bližamo, kjer koli je mogoče. Pokažimo jim zlasti, da rimska cerkev ne misli le na polatínjevanje, kaker ji navadno očitajo ločeni Sloveni, temuč, da časti vse jezike, zlasti slovenske, in rada dovoljuje vso prostost, ki je potrebna, da cerkveno življenje na domači podlagi veselo napreduje, ter le v potrebnih rečeh po vsi pravici hoče, da bodimo edini.«

1.2 Škrabec je torej sistematično skrbel za uresničljivost svoje ideje o slovanskem bogoslužnem jeziku. Nič spet nismo presenečeni, da je za te svoje ideje izkoristil tudi priložnost obravnavanja »obrednika tretjega reda« (Škrabec 1884, 357—358): »Ali zdaj je treba tudi o rabi slovenskega obrednika spregovoriti. Vemo namreč, da so nekateri gospodje v tem oziru jako natančni in skoraj bi rekli boječi, kar je sicer vse hvale vredno; lahkomisljene samovoljnosti tudi mi nikaker ne priporočamo. Vprašanje je torej, ali se pa sme rabiti slovenski obrednik brez posebnega dovoljenja iz Rima? Mi odgovarjamo, da se ne le sme, temuč, kjer je sploh mogoče, prav za prav tudi mora. To se da dokazati brez težave.«

1.2.1 Škrabec to dokazuje z opozarjanjem na potrebo razumevanja obrednega besedila. (Za danes bi njegovi argumenti »prijeli« npr. pri vojaških pri-segah, ki jih tudi morajo opravljati vsi le v tujem jeziku, srbohrvaščini.) Po Škrabcu za silo latinščino lahko razumejo Italijani. »/A/ko pa bi hotel kedo, da naj vbogi Slovenci po latinski blebečejo, vsa ginljivost bi se naenkrat v smešnost spremenila. 'Pax tecum' bi se slišalo preprostemu človeku kaker: 'pa bi stekel!'« (358). In kaj bi bila posledica slovenskega obredja, tudi pevskega dela njegovega, v tretjem redu? (359): »Na ta način vtegne obrednik tretjega reda neizmerno važen postati za naš slovenski narod, ki se bo tako učil po cerkveno skupno moliti in peti ter božje službe ne samo s trpno priču-jočnostjo ('pasivno asistenco') temuč djanjsko in resnično se vdeleževati.« V nadaljnjem Škrabec pove, kako bi bilo primerno počastiti sv. Metoda tudi sedaj, ko »ž/ al da se mej nami ni našel nihče, ki bi bil poprijel to misel⁷, tako polni

⁷ Namreč Škrabčevo iz l. 1882, ki jo sedaj podaja tako (360): »Lani ali kedaj je bilo, smo pisali v svoji preproščini, naj bi se za to slovesno priliko dobilo dovoljenje, da bi se sveta maša vsaj tisti dan po vsem Slovenskem smela peti po slovensko, kaker se je pela po slovensko pred nekaj leti v Zagrebu, na Dunaju in celo v Rimu.«

smo katoliškega? — ne! nemškega duha. Po tej in drugih podobnih skušnjah pa se vendar /.../ /o/ bračam k vam, mili bratje in sestre, k vam, preljubi in mnogi častiti predstojniki in ravnatelji tretjega reda! Na čast svetega Cirila, za tisočno vezilo svetemu Metodu, skušajte, da se k letu po vseh slovenskih skupščinah, glavnih in podružnih, vpelje slovenski obrednik, tako v molitvah, kaker v petju. Vi, čislani gospodje cecilijanci slovenski, pa pomagajte, kolikor morete, da se bodo naši bratje in sestre tretjega reda privadili prav in lepo koralno peti po slovensko vse, kar je po obredniku za petje odloženo.» (360)

1.2.2 Zatem Škrabec razpravlja o žalostni posledici dejstva, da se v bogoslužju pri cecilijancih slovenščina popolnoma zanemarja, čeprav po veljavnih cerkvenih določbah. »S/lovensko cecilijanstvo naj ne bi pregoreče pridigovalo o takih določbah, ki je mnogokrat skoraj celo nemogoče, da bi se jih držali, ne, ne! polajšanja in potrebnih pravic nam pridobiti od dotične cerkvene oblasti, to nam bodi v tem oziru perva in edina skerb. Najbolj prav bi bilo, kaker sem vže ne enkrat povdarjal, da bi tudi pri nas smel mašnik pred oltarjem po slovensko peti, kaker sme v senjski in drugih škofijah. Ali če si tega ne upamo prositi, ker celo mej nami dozda večina duhovnikov, kaker vse kaže, ne bi pri volji bila sprejeti tako dobroto, naj bi jo nam papež tudi sami ponujali, — prosimo za zdaj, da se sploh dovoli vsaj slovensko odpevanje na koru.« Pri tem opozarja na »težave« pri latinskem odpevanju preprostega ljudstva (361): »Ako se s trdom kje kakov 'tantu mergo' vbije v ušesa in gerlo, ali kakov 'kir je ljajštan, tisti je ljajštan' (oprostite, nisem je vgenil jaz, 'narodna je') — ali ni to bolj škandal, kaker častitljiva božja služba?

V resnici dobro vem tudi jaz, kar se navaja v priporočilo latinskega cerkvenega jezika in ne tajim, kar je v tem opravičenega; vendar naj bi v cerkvi ne krožil in ne klepetal po latinsko nigdar nihče, kdor se ni učil latinščine. Papagajstvo se mi zdi pravo onečeščenje najčastitljivejšega opravila, in vže to, ko dotični vsaj za silo izgovarja, kaker gre; kaj pa še le, ako jih tako, kaker se dostikrat godi, ker mašnik ne more vselej in povsod prej izpraševati in učiti svojega 'postreščika'! 'Mertva latinščina' se v takih ne redkih primerih, ko duhovnika le prelahko, da najmanj rečem, nejevolja obide, v resnici ne 'vjema popolnoma s svetostjo Kristusove cerkve in častitljivostjo njenih bogoslužnih obredov', pa naj reče kedo, kar hoče. Slovenec sem in ko Slovincu mislim, da mi je slobodno biti tistega prepričanja, katerega sta bila svetnik a Ciril in Metod, slobodno tudi očitno se poganjati za to svoje prepričanje in po mogočnosti ga razširjevati*.⁸

1.2.3 Vender me nikar napak ne umej, dragi bravec! 'Non sum ex illis, qui sermonem patrium majore pietate, quam Evangelium et Ecclesiae vocem prosequuntur, qui in eo solo salutem populorum volunt quaerere.'⁹ — Glejmo torej, ker smo vže pri tem, kaj cerkev pravi o jeziku svete maše! 'Etsi missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur', to je: 'Dasiravno obsega maša mnogo podučnega za verno ljudstvo, vendar se očetom (tridentinskega

⁸ Pod * beremo opombo v nemščini, ne odobravajočo mnenje, da bi se v javnosti izogibali kazati nazorske razlike med verujočimi, z utemeljitvijo, da pač nismo »mnogi« brez misli in volje in da cerkev dopušča »največjo svobodo debate na podlagi razodete in v izročilu obstoječe resnice«.

⁹ »Nisem izmed tistih, ki v govoru bolj častijo očete kakor evangelij ali cerkev, ki hočejo le v tem iskati blagor ljudstev.«

zboru) ni zdelo primerno, da bi se p o v s o d (ali s p l o h) v domačem jeziku obhajala.' 'Si quis dixerit, ... lingua tantum vulgari missam celebrari debere ...; anathema sit', to je: 'Če kedo poreče, da se mora maša le (ali e d i n o) v domačem jeziku obhajati, bodi izobčen.'¹⁰ To je 'vox Ecclesiae', določba svete cerkve, in gotovo dobro premišljena, modra določba, ki jo brez težave sprejme in podpiše vsaki pameten človek.«

1.2.4 Škrabec pozneje (363) navaja še, da je 'nedavno' papež katoličanom 'gerškega rodu v Sveti Deželi' naravnost »vele/l/, da se imajo deržati znanprej ne več kaker dozda latinskega, temuč gerškega obreda in jezika pri svoji očitni božji službi. Kriv nauk je torej, ako kedo terdi, da ima katoliška cerkev ko znamenje edinosti en sam bogoslužni jezik. Zedinjeni Gerki, Mali Rusi v Galiciji, zedinjeni Rumuni, Armenci, Bolgarji, Kopti, katoličani senjske in drugih južnih slavenskih škofij itd., to so vsi ravno tako pravi katoličani kaker mi, pa imajo svoj jezik pri službi božji in vsi ti jeziki so bogoslužni jeziki katoliške cerkve; mej njimi sta dva tudi dandanašnji popolnoma živa jezika. V tem se torej ne kaže edinstvo katoliške cerkve, temuč v tem se kaže, da je v resnici k a t o l i š k a ali vesoljna, za vse narode, za vse čase in kraje vstanovljena. Edina pa je, ker ima, kaker uči katehizem, 'če tudi po vsem svetu razširjena, vendar le e n e g a poglavarja, e n o v e r o, e n o d a r i t e v, e n e z a k r a m e n t e.'«

1.2.5 Latinščina ne more imeti vloge, da bi ljudem odtuževala smisel obreda (364); »/K/ar je namenjeno ljudstvu in skupni molitvi ž njim, to bodi vsem razumevno, to bodi domače, s tem ne delajmo skrivnosti! Saj kerščanstvo tudi ni frajmavrerstvo, ki bi imelo skrivnosti v tem pomenu besede, da bi smeli kaj le vikši vedeti, vbogo ljudstvo pa ne. Skrivnosti kerščanstva so skrivnosti same na sebi ter jih ni treba šele delati, prikrivaje z neumestnim jezikom, kar nočemo, da bi vedel prostak.« Škrabec zavrača tudi poseben, servilen odnos do »tujcev/, ki prihajajo k nam v cerkev, pa ne bodo razumeli, kar se je molilo ali pelo« (364) v slovenščini: »Odgovor menda ni težak. Božja služba v naših cerkvah je najprej za domače; en ptujec ali dva, ki morebiti enkrat v letu k nam zajdeta, ne moreta nam biti na potu v tem oziru. Da se bo ptujec pri nas domačega čutil, zato bi se morali mi ptuje čutiti v svojih cerkvah? Vkljavno pri sveti maši pa bo mogel biti ravno tako, če se moli po naše, kaker ke bi se po latinsko.« — S tem Škrabec tudi za nas nakazuje vzorčno vedenje do današnjih 'prihajačev' v Sloveniji, in sicer tudi političnih, nasproti katerim smo Slovenci torej tradicionalno servilni.

1.2.6 In Škrabec ima odgovor tudi na vprašanje, ali ne bodo potem bogoslužnega jezika zahtevali tudi »še drugi: Nemci, Francozi, Angleži itd.«. Odgovor: »To ni naša / (364) / skerb; ako pa bi jo prejeli tudi oni, dobro zanje! Božjo službo bi prešinilo življenje, pobožnost bi se povzdignila, vera okrepčala. Prelepe cerkvene molitve, prekrasne njene svete pesmi, ki mu done zdaj na ušesa kaker zvoneč bron, verno ljudstvo jih bo zaslišalo v človeški, umevni besedi, in te pesmi in te molitve, polne svetih misli in pobožnih občutkov, ali ne bodo pretresale in vnmale sre ter jih povzdigovala h Bogu združenih sè srcem pobožnega mašnika v goreči, plameneči navdušenosti? O kaj pa da! sneg bo kopnel, led se bo tajal in spomladansko sonce bo zasijalo ter vse prebudilo k novemu, veselemu življenju.«

¹⁰ Tu Škrabec navaja: »Conc. Trident. Session 22. c. can. 9.«

1.2.7 In še ugovor zoper narodne jezike zaradi večjezičnosti po mestih (365), v katerem se Škrabec kaže zelo razgledanega tudi za široki daljni svet: »Pa kaj bi bilo potem v mestih, kjer prebivajo razni narodi ter se govore razni jeziki, v katerem bi se potem molilo in pelo pri maši?« Odgovor: V katerem se pridiga. Nikaker ni treba, da bi se v vseh in vedno v enem in tistem. Domislite se levovskega mesta, ki ima tri katoliške nadškofe in tri katoliške nadškofijske cerkve, latinsko-poljsko, slaveno-rusko in armensko. Domislite se velikih ameriških mest, kjer so tudi vže zdaj fare po narodnostih ločene.«

1.2.8 Nekako zelo sodobna je tudi Škrabčeva misel, da se je za dosego slovenskega liturgičnega jezika treba opreti na množice, najprej na tretjerednike (365): »Res da vi sami ne morete dosti doseči v tem oziru ali celo nič ne; pa tudi škofje in mašniki tega ne morejo, ako se ne kaže mej verniki splošna želja, obče hrepenenje po tej milosti in dobroti. Taka splošna želja pa se mej našim ljudstvom ne more zbuditi, dokler ne ve o vsem tem ničesar. Nihče ne hrepeni po reči, ki je ne pozna. To znanje in poznanje pa morete Vi, dragi moji bratje in sestre v svetem Frančišku, najlažje, najbolje, najizdatniše razširjevati. Vi ste kakor kvas, ki ima vzdigniti leno testo, da veselo vsahaja; vi ste kakor redke sveče, ki imajo, perve prižgane, ostalim oddajati luč, dokler se vmakne mrak in v sredi noči prijazna svetloba zasiže. Učite se torej po obredniku lepo moliti z vašimi ravnatelji, učite se od mož, ki so tega zmožni, prav, po cerkvenem načinu peti, kar obrednik za petje odločuje. Ta Vaša služba božja se bo prikupila Slovencem, ponevedoma se jih bo polástilo prepričanje, da je tako prav, in hrepenenje, da naj bi bilo vedno in povsod, pri vseh cerkvenih obredih tako. In tako bo položena poslopju terdna podlaga v umu in srcu vernega našega naroda; na njo se bo, ko pride čas, varno mogel zidati veličastni tempelj svetega Cirila in Metoda. Na ta način torej, mili bratje in sestre, vredno in dostojno obhajajte v novem letu smerti svetega Metoda častiljivo tisočletnico!«

1.3 Škrabcu ni bilo treba dolgo čakati nasprotovalega odziva na te misli.

1.3.1 Glasovi, nasprotni njegovim, so se oglašali v Cerkvenem glasbeniku že pred tem v l. 1884. Tako je J. Borovski (Borovski 1884) ironično pisal (10): »Kaj bi si toraj ti mislil, če bi bila pri poroki peta maša, na koru bi se pa pela namesto dotičnega ofertorija: 'In te speravi, Domine!'¹¹ po stari 'viži' znana: 'Tam v Kani Galileji / Je ena srečna vohcet bva.'? Ali bi se ti ne studilo nad to smešnostjo, ki se godi v škofiji in ali bi ne zaklical prizadetim: 'Utinam saperent et intelligerent!'«¹² Ali pa se (Dopisi 1884, 17) na besede: »'Vi cecilijanci preveč škilite v Rim, vi mislite, da slovenski jezik ni 'salonfähig', sem slišal že parkrat ugovarjati in to celo od visoko postavljenih izobraženih gospodov« sliši odgovor: »No, ali bi bil tolik dobiček, ako bi se pri slovenskih sv. mašah pelo slovensko? Zeló dvomim. Novoslovenski jezik gotovo ne bo nikoli liturgično cerkveni jezik na Slovenskem, posebno v našem času ne. K večjemu, če bi Rim dovolil staroslovensko narečje.«¹³ In za ponazoritev »imenitosti«

¹¹ »Vate sem zaupal, o Gospod!«

¹² »O da bi vedeli in razumeli!«

¹³ To bi bilo tudi male koristi: »Spominjam se, da so na praznik sv. Cirila in Metoda 5. julija 1881. leta peli bogoslovci v ljubljanski stolni cerkvi zjutraj pri sv. maši — služil je med obilno asistenco preč. g. kan. dr. Čebašek — Kuhačevo staroslovensko mašo. Še tisti dan mi je nek pri ravno tej maši navzoč mož rekel: 'Zakaj vendar niso peli slovensko, saj ta dva svetnika sta bila slovenska apostelja?'«

slovenščine pri obredu se navajajo tele pesemske vrstice (17): »'Vsak se čud', / Svet Peter tud': / Vsak se muja, / Da poje alleluja.' Kaj ne, tukaj veje cerkveni duh? Ali pri škofovem obiskovanji: Prišli so ta gnadljivi firšt, / Al' bodo jedli klobase — biršt? / Pa, ker je danes sabota / Nu bo dobra tudi šildkrota.« In v nekem drugem sestavku (Govekar 1884, 64): »Po mnogih cerkvah nahaja se grda razvada, da se pri liturgičnih opravilih pojo pesmi v maternem jeziku.«

1.3.2 Glavni napad na Škrabčeve ideje o slovenščini kot bogoslužnem jeziku v Opombah glede obrednika tretjega reda iz l. 1884 je sledil v Cerkvenem glasbeniku 1885 (Borovski 1885₁). Bor. najprej navaja dopis nekega y. iz Kamnika Slovincu (1885, št. 13) (CG 19): »Nekaj je, kar mi srce teži, pa ne samo meni, temu še mnogim drugim, in to je cerkveno petje v našem Kamniku. Na Šutni se poje še dovolj cerkveno in dostojno. V drugi cerkvi pa (i. e. frančiškanski), kjer je tudi vsako nedeljo peta sveta maša, je pa s petjem revščina. Tu pojejo dečki, pojejo, pa kakó? Kakor jih organist navadi, enako ptičku na orgeljce. No, to bi še bilo, saj cerkev ne zahteva, da bi se moralo iz not peti, pač pa ona po vsi pravici zahteva in določuje, kaj se sme peti, kaj pa ne. (Conc. Trid., sessio XXII.) Ne vem, zakaj se v tej cerkvi takó prezirajo te cerkvene določbe; čas bi pa bil, da bi jenjalo onečastenje hiše božje, katero posebno lahkomisljeni mladini vzbuja le bolj misli na plesišče in gledišče (!), kakor pa na pobožnost in dostojno zadržanje v cerkvi. Mehkužne in spolzke melodije, odlomki iz oper pač ne morejo srca sè spokornim duhom navdajati in verne tudi ne k nabožnosti napeljevati. Takó pa ne sodim samo jaz, ampak tudi mnogo drugih, ki so za to bolj sposobni in izvedeni kakor jaz. Spolnila se bode le želja mnogo pobožnih, če se to spremeni in družega namena tudi nimam s tem svojim pismom.«

In nato sledi Borovskega komentar k temu (19—20): »In ti škandali se gotovo godé z vednostjo prečastitega redovnega predstojništva, pa se vender ne odpravijo. Zoper nas pa, ki stojimo na ravno tisti rimski podlagi, kakor naša blagovestnika Ciril in Metod, zoper nas pa kličete, da smo polni nemškega duha in da bode sveti Metod nad toliko latinsko gorečnostjo žalosten celo v nebesih! — Kakó morete Vi, ljubi pater — vsaj se meni tako imenujete — zahtevati, naj bi v cerkvi nihče ne 'kročil' in ne 'klepetal' latinsko, kdor se ni učil latinščine? S tem trdite, da ni treba spolnovati cerkvenih zapovedi. — Kakó morete Vi, prečastiti, imenovati latinsko petje papagajstvo? S tem kličete Cerkev samo pred svoj sodnji stol ter ji očitajte bremena, ki jih je nam naložila, katerih pa nismo zmožni nositi. — Kakó si upate poslati med svet taka 'epitheta ornantia', ker Vam je gotovo znano, kakó se je izrazil premilostljivi knez in nadškof Alojzij Zorn 25. avgusta 1884. o priliki drugega občnega zbora cecilijinega društva goriške nadškofije? Rekel je med drugim prevzvišeni nadvladika: 'Nadalje moram omeniti, da se pri slovesni peti maši ne sme peti slovensko, ampak latinsko, kakor sveta Cerkev strogo zahteva. Če bi toraj to društvo nameravalo pri slovesni peti maši peti slovensko maše — bi jaz moral društvo razpustiti zaradi načela'. Ali se nič ne zmenite za take besede? — Toliko toraj v pojasnjenje in obrambo. — Še nekaj. 'Cvetje' je menda precej razširjeno na Slovenskem, posebno med priprostim ljudstvom. Ali se ne podira s takimi spisi naše delovanje in — ali se ne jemlje na tak način veljavo duhovnikom — cecilijancem, ki se držé določil sv. cerkve, katere zasmehovati se pač katoličanu in menda tudi redovnikom sv. Frančiška ne spodobi?!« — Tako govori gorečnik, ki skuša življenje uravnavati po neuresničljivi oz. nesmiselni

ideji, četudi si je življenje samo že našlo obliko »koeksistence« s tako idejo. Gorečnik seveda zase kliče na pomoč tiste, ki imajo oblast.

1.4 Škrabec je bil l. 1885 začel Cvetje s sestavkom Tisočletnica smerti svetega Metoda, velikega¹⁴ škofa slovenskega (1885₁), v katerem je poudarjal, da je to »primerna prilika /.../, da se mu zahvalimo združeni vsi Slovenci! — Vsi Slovenci! Tudi mi mali narod, ki se tako radi še v posebnem pomenu Slovence ali Slovence imenujemo/./« Pri tem Slovence, imenujoč jih »pervorojence krščanstva mej slovenskimi brati, /.../ otrok/e/ akvilejske patrijarhalne, zaljeburške primarijalne cerkve« (1—2), ta »vboji, boječi, zaničevani, zatirani, nezmožni narodič« (2), postavlja v še posebno tesno zvezo z akcijo Cirila in Metoda. Zakaj?

1.4.1 »Ne priterjujemo sicer, da bi bilo pomenilo ime 'Sloven' (prav za prav 'Slovenin') ob času sv. Cirila in Metoda ali prej kedaj le eden posamezen mej 'slovanskimi' rodovi, tako da bi se bilo moglo nasproti staviti imenom Hrvat, Serb, Čeh, Rus, Poljak; ne priterjujemo torej, da bi bili stari nóriški ali karantanski Slovenci sè Slovenci v Meziji, Macedoniji, na Ogerskem onkraj Dunava in na Moravskem, zato ker so se tudi ti Slovence imenovali, kaj bliže v rodu kaker n. pr. s Hrvati in Serbi. Tudi Polabci so imenovali svoj jezik slovenski jezik in Kašubi ob Vshodnem morju imenujejo svojega še zdaj tako. Ali ne glede na ime, ki je občno, vemo vendar le, da n a š i slovenščini razen hervasčine ali serbsčine nobeden drugi slovenski jezik ni podobniši kaker tista slovenščina, ki sta jo pisala Ciril in Metod, da nam torej nobeden drugi slovenski rod razen Hrvatov in Serbov ni bliže kaker rod, ki je govoril slovenščino sv. Cirila in Metoda. In če pomislimo, koliko se mora vsak živ jezik spremeniti v tisoč letih, smemo pač po pravici reči, da sta sveta brata solunska skoraj do pičice tako pisala, kaker so tedaj naši prednjiki govorili, da sta pisala torej svete knjige v resnici v naši slovenščini, ter prav naši slovenščini pridobila v Rimu neprecenljivo pravico, ki smo vže tolikokrat govorili o njej, da se je smela namreč in se še zdaj sme tudi sveta maša opravljati v slovenskem jeziku.« Ko nato pokaže na veliko širšo razprostranjenost naših prednikov v 9. stoletju (na Ogerskem »vse do reke Dunava«, 2), kjer je bil tudi Mosaburk (»po slovenski pa se je menim da /to mesto/ imenovano B l a t n i g r a d« (3))¹⁵, je menil, da sta se tam »oglasila sveta brata vže na potu iz Carigrada k Rastislavu na Moravsko, leta 1863«, nato leta 867 (tu se Škrabec sklicuje na LMS 1884), sam Metod pa »p/o smerti Cirilovi /.../ ter je tam mej našimi slovenskimi preddeci stoloval ko prvi nadškof slovenski vsaj nekaj časa. Tam je tudi končno vpeljal slovenski jezik v božjo službo v neizmerno veselje slovenskega ljudstva. — Poslednjič je prišel Metod k našim Slovincem v Blatni grad po svojem poltretjeletnem zaporu leta 874, ali le za malo časa; nato so prišli tisti kraji zopet Zaljeburžanom v oblast.«

1.4.2 In nato to svojo misel utemeljuje še podrobneje (n. m.): »Vshodni veji našega slovenskega narodiča, katere ostanki so tako imenovani pomurski Slovinci na Ogerskem in pa severno vshodni na Štajerskem, je bil torej sveti Metod gotovo in neposredno učitelj in blagovestnik. — Ali tudi pri Korotancih, pravi znano okrožno pismo svetega očeta Leona XIII., se je Metod 'ne

¹⁴ »Veliki škof« tu pomeni nadškof; Škrabec je včasih zapisal tudi to sestavljenko, a mu očitno ni bila posebno pri srcu. To zatem preide na Breznika in še naprej.

¹⁵ Prim. (Nahtigal, 1948: III. del, 17—19): Blatnisk² kostel².

malo trdil, da bi jih pripeljal k spoznanju in češčenju pravega Boga'. (*In carinthiis autem ad unius veri Deum cultum traducendis plurimum elaboravit.*) Ne moremo si misliti, da bi bili rimski učenjaki, ki so sestavili slavno okrožnico, iz svoje glave, brez zgodovinskih dokazov, zapisali te mnogo pomenljive besede. — Tudi zapadna veja, h kateri spada večina sedanjega našega naroda, je prišla potemtakem v dotiko s svetim Metodom, tudi ta je prejela od njega poterjenje v sveti veri in — za kar bi mu imeli biti večno hvaležni — dragoceni dar slovenske službe božje; sprejela se je namreč zlasti v akvilejski patrijarhiji vže za časa Metodovega ter ohranila še dolgo potem — v nekih krajih terzaške in poreške škofije vse do naših dni.«

1.4.3 Škrabec je pozival svoje bralce, naj se udeležijo pohoda na Velegrad (4): »Na Velegrad torej, gdor količkaj more! Doma pa praznujmo najprej, koliker se bo dalo, 6. dan meseca malega travna, smertni dan Metodov, ki je letos velikonočni pondeljek; praznujmo ga ko narodni praznik z veliko častjo in radostjo. Peti dan malega serpana, to je 6. nedeljo po binkošti, pa bodi cerkveni praznik, zopet s vso mogočo slovesnostjo: *duplex 1. classis cum octava!*¹⁶ Kjer je treba za to posebnega dovoljenja iz Rima, naj se dobi, dokler je čas. In to povikšanje cerkvenega obreda ostani za vse škofije, kjer prebivajo Slovenci, tudi nadalje veljavno. Sramota je, ako mi svojih svetnikov ne častimo po nič višjem obredu, kakor ves ostali katoliški svet. Sveti oče nam tega ne vkazujejo, ali pričakujejo pa gotovo, da se homo sami predramili, da ne bomo na veke tako mlačni in mrtvi, kakor smo bili do zdaj!«

1.4.4 In žalostna ugotovitev ter bodrilo (4): »Naposled niste pozabili, dragi prijatelji, da smo pred nekaj časom pisali in predlagali, naj bi se za tisočletnico svetega Metoda po vsem našem Slovenskem (to se zna, da z dovoljenjem iz Rima) vélika maša sveta pela v slovenskem jeziku. — Žalibog, iz tega ne bo nič, kaj pa da ne! Pri nas na Metodovi strani stoji celo majhino kerdelce; na perste bi nas seštel, gdor zna do pet šteti. Vender se nikar ne bojte, malo kerdelce! Spominjajmo se gorušičevega zerna, ki je po evangelijskih besedah najmanjše mej semeni, pa, ko zraste, je drevo in ptice spod nebo prilete in prebivajo v njegovih vejah. Ali, samo, če ima zernce življenje v sebi! Tako mora biti pač tudi z nami. Malo nas je, ali dajmo torej, da bomo živi; dajmo, da bo misel Metodova v nas veselo poganjala; in potem smemo upati, da pride čas, ko bo cvela in sad rodila. Skerbimo in delajmo potemtakem zlasti na tisočno leto, da se bo pravična, od cerkve poterjena in od svetega očeta Leona XIII. tako slovesno pohvaljena ideja naših častitljivih blagovestnikov vkoreninila in razširila mej nami in našim narodom ter bodo vsaj naslednji rodovi v srečnišem stoletju dosegli, kar nevgodne razmere žalibog še ne dajo doseči nam. Narod, ki se ne zna boriti za svoje ideje, ali jih še nima ne, tak narod ni vreden, da živi, on bo tudi v kratkem izginil izmed števila narodov, ki se štejejo na zemlji.«

1.5 Že po Vvodu svoje razprave Tisočletnica smerti... pa je Škrabec moral odgovarjati Borovskemu (Škrabec 1885₂); tokrat v bistvu še enkrat kaže svoje ideje o tej zadevi, obenem pa razkriva vse zlonamerno preobračanje in tolmačenje svojih misli s strani Borovskega, kot človeka, ki nima smisla za življenjsko resničnost, in mu je črka, predpis vse, duh tako rekoč nič. — Tu vidimo Škrabca reševati dilemo, v katero združbe nujno prihajajo, kadar so predpisi

¹⁶ Glasbeni izraz, dobesedno: Dvojno, prvega razreda z oktavo.

taki, da gredo proti bistvu stvari in tako rekoč proti njenim lastnim interesom; najdejo pa se seveda ljudje, ki te predpise hočejo izpolnjevati po črki. In ne samo to: prav nič ne bodo storili za to, da bi se neživljenjski predpisi čim prej odpravili po zakoniti poti, že prej pa ne rigorozno izvajali, zaradi interesov stvari same.

1.5.1 Kritič je namreč Škrabec prikazal kot nasprotnika ustanove (Cerkve), njenega rušilca, namesto da bi ga bil dojel kot njenega reševalca iz neživljenjskosti. Za primer njegovega »argumentiranja« dva odlomka iz Škrabčevega odgovora (3 c—č): »/G/osp. /J./ B/rovski/, ki misli, da kličem s tem 'Cerkev samo pred svoj sodnji stol ter ji očitam bremena, ki jih je nam naložila, katerih pa nismo zmožni nositi'. — Zmožni nositi! Koliko je slovenski hribovec zmožen latinsko govoriti, to, mislim, ve vsak pameten človek. Ako ga dobro dresirate, kaj znam, morebiti se mu to ne bo zdelo breme, zlasti ker ga ne bo čutil na herbtu.« »Cerkev je že pred tisoč leti Slovenom odobrila slovenščino za sveto mašo in vsa cerkvena opravila, cerkev torej ni kriva, ako se še zdaj ne moremo odtergati od ljube latinščine. Cerkev je tudi v najnovejšem času v preslavni okrožnici Leona XIII. zadosti jasno ponudila ponovljenje naše stare pravice, cerkev ni kriva, ako je mi nočemo umeti. Siliti nas Rim ne more, sicer bi moral tudi Hotentote in Zulukafre in tiste, ki ne znajo do pet šteti. Tisti zelotizem pa, ki misli, da ni katolištva brez latinstva, sodim, da sem po pravici imenoval nemško zel; ob svojem času sem skušal obširniše dokazati in naravnost abotno se mi zdi, ako povdarja gospod B., da on in njegove verste cecilijanci stoje 'na ravno tisti rimski podlagi, kaker naša blagovestnika Ciril in Metod.' — Na r i m s k i podlagi! Gdo Vam je to tajil? Pa na r i m s k i podlagi je stal tudi neki Vihing, njemu ste Vi mnogo bliže kakor Cirilu in Metodu; tudi nemški veliki duhovni, ki so svetega Metoda v ječi imeli, so stali na rimski podlagi, in celo tisti slavni škof, ki ga je tepel s konjskim bičem.«

Nazadnje se je v tem svojem odgovoru Škrabec dotaknil še Borovskega obdolžitve nasprotovanja takratnemu goriškemu nadškofu (3 č): »Naposled me pobija namreč gospod B. celo z nekimi besedami našega prevzvišenega metropolita, kneza nadškofa goriškega, besedami, katerim jaz nigdar in nikjer nisem nasprotnega terdil. Ali se to ne pravi zlorabiti dotične besede? Ako ne, potem ne vem, kaj se pravi 'zlorabiti'. Kje pa so rekli prevzvišeni knez, da bi z dovoljenjem papeževim Slovenci in celo 'cecilijanci' ne smeli peti slovenski pri najslovesniši peti maši? Kje je sploh škof, ki bi mogel kaj takega reči?«

1.5.2 Borovski (1885₂) je vztrajal pri svojem, nič si ni dal dokazati, stvari je samo še zaostрил in se pri tem zlasti postavljал s svojim absolutnim verništvom (49): »Ako bi se nam dovolila kdaj slovenska liturgija, nad čemur pa zelo dvomimo, tedaj bi se je mi cecilijanci z veseljem poprijeli, kajti tudi v našem srcu bije ljubezen do drage domačije in do materne jezika, kar smo že mnogokrat v djanji pokazali. Prihranjenega bi nam bilo s tim mnogo truda, ker bi ne bilo treba več latinskega teksta pevcem razlagati, kar nam sedaj mnogo časa vzame. Dokler nam pa Cerkev ne podeli te pravice, se moramo držati njenih sedanjih zapovedi. Ali mislite, da imamo kaj dobička, ko se poganjamo za cerkvena določila? Gotovo nobenega; in ako bi kako plačilo imeli, je to plačilo le dobra zavest, da skazujemo pokorščino Cerkvi. Mi se namreč ne potegujemo le za petje kot tako, ampak najpoprej za pokorščino, katera naj se skazuje cerkvenim rubrikam v glasbenem obziru. To je

pojem pravega cecilijanstva in kadar bodele tudi Vi sprejeli to načelo, tedaj Vaši izrazi ne bodo več tako zbadljivi.«

Sledi uvrstitev Škrabca med liberalne nasprotnike Cerkve: »Za nameček ali za zabelo pa požrimo cecilijanci še 'Cvetjevo' očitiranje, da smo Vihingi, to je zatiralci narodnosti. O to je pač pogreta 'rihta', ki je bila že večkrat na mizi in ki izhaja od neke vrste Slovencev, katerim je narodnost nad vse drugo. Tem nazorom se je z veseljem pridružil 'Slovan', ki je krepkeje stavke iz 'Cvetja' ponatisnil (1885., šte. 11).¹⁷ Za tako nenavadno tovarišijo nimamo družega komentarja, kakor Luk. XXIII. 12.«¹⁸ In nato denunciacija: »Sedaj pa vprašujemo: Kdo je Vihing? Ali smo mi? Nikakor ne; Vihingi so naši višji pastirji, kateri tirjajo latinsko petje tam, kjer ga Cerkev zahteva. Ako so podobni Metodovim preganjalcem, naj razsodijo sami. Mi želimo, da bi prišel ta razpor tudi do Njihove vednosti. Iz vsega tega pa sledi, da so tudi načela 'Cerkvenega glasbenika' in pravila naših cecilijinih društev sovražna narodnosti, akoravno imajo višje pastirsko potrjenje.« — In sklep? Seveda, da bodo cecilijanci po izbrani poti hodili dalje: »Sedaj pa sklepamo za vselej to polemiko z zagotovilom, da bomo še v prihodnje po sedanjosti poti hodili, če ne sebi v korist, vsaj v korist sveti reči, za katero delujemo. — Peti hočemo še zanaprej: *Gloria in excelsis Deo*, in razumeli nas bodo vsi, kateri so — *bonae voluntatis*!«¹⁹

1.5.3 Škrabec je seveda spet hitro reagiral (1885₄), že v 3. zvezku tega (6.) letnika.

1.5.3.1 Pri tem v velikem čustvenem zanosu kaže na negativne posledice razbitja Metodovega dela z nemške strani (b): »Vojska, ki je mnogo let divjala proti /sv. Cirilu in Metodu/, se je končala ob smrti Metodovi z odločilno zmago; nasledki njeni so silno bridki in pogubni za vse slavenstvo. 'Nedolžna' latinščina, ki so jo zapadnim Slovenom naložili Nemci — ne Rim, ne papež! — ta nas je raztergala, ta je vničila slavenski centrum na Moravi in odtamkajšnje razširjevanje katoliške cerkve na vshod, ona je kriva, da je padla velika večina slavenskega rodu bizantinizmu in razkolu v plen. Ali ne! latinščina je za to vender le nedolžna; krivi so Nemci, ki so nam jo naklenili, krivi so tudi mej Sloveni tisti, ki jim je vže pred tisoč leti ptujščina ljubša bila od domače besede. — In kaker pred tisoč leti, tako še dandanašnji. /.../« Pri tem se Škrabec nekoliko vzporedi z Metodom (4b—c): »Brez boja in vojske se na tem svetu ni vresničila in doveršila nobena še tako pravična in sveta ideja. Zato se jaz boja ne bojim. Da bo orožje v tem boju tako, kakeršno je, na to sem mogel pripravljen biti, saj je tudi sveti Metod nekdaj nekim veljal za here-

¹⁷ Tam (1885₂, menda izpod peresa I. Vrhovnika) beremo npr.: »Slovenščina naj stopi nazaj na staro svoje mesto, na ono uzvišeno mesto, kamor sta jo dvignila prvoučitelja naša, sv. Ciril in Metod — tako nam kliče v 12. zv. t. l. 'Cvetja z vertov sv. Frančiška' vrli urednik, vč. g. p. Stanislav Škrabec. Da naj se nam to, kar je v navadi pri naših bratih v senjski vladikovini. Duhovnik moli in poje tam molitve, list, evangelje, sploh vse, kar se mora čuti po vsi cerkvi, v narodnem jeziku; kánon in druge molitve se vrše po latinski.« (53) — »Slovenci! priborite si znova, kar vam je izruvala časov sila, obnovite veličastno liturgijo slovansko.« (75) — Pač nekritično: »Pri nas so trgali /pred reformacijo/ stare slovenske mašne knjige, to nepotrebnost šaro iz davnih let. Namesto Cirilovega jezika se je ščeperila latinščina v hramu gospodovem. Prišla je kazen v dežel: Lutrovske homatije.«

¹⁸ Luka, po SPNZ, 1961, 260: »In sprijaznila sta se Herod in Pilat tisti dan; prej sta bila namreč v sovraštvu med seboj.«

¹⁹ Slava Bogu na višavah... dobre volje.

tika.« Obžaluje, da se mora bojevati z anonimnim človekom (c): »Borovski nescio qui« in proti metodi, ki jo je treba imenovati perfidno (č)²⁰.

1.5.3.2 Nato Š. prikazuje prostorsko in časovno razširjenost slov. bogoslužja v rimski Cerkvi, pobija Borovskega malovernost glede svoje misli, da bi Rim slovensko bogoslužje dovolil tudi Slovencem, opozarjajoč pri tem, da področje tega bogoslužja seže celo na področje tržaške škofije (5, c). Cerkveno zapoved bogoslužnega petja pa smiselno tolmači z naslednjimi argumenti (5, c): »Ko je cerkev zapovedovala, naj kor po latinski poje, si je mogla misliti potemtakem le kor, ki ume latinski, in te misli tudi pozneje, da bi vedeli, ni spreminila, dasiravno, ker je pametna, ne terja, da bi vsaki posamezni pevec stroge izpite delal iz latinščine. /.../ Kaj preprosto bi moral biti, da bi ne vedel, kaj je bila latinščina negdaj — ne le v srednjem veku, tudi še v prejšnjem stoletju, tudi še ob začetku našega — in kaj je zdaj! Naglo, morebiti prenatlo ji potekajo leta. Vše spodrinjena na vseh straneh, domalega celo iz bogoslovja! Le kot liturgijski jezik jo skuša rešiti konservativna cerkvena vlada. Koliko časa bo šlo, jaz ne vem. Kaker je lepa, kaker ponosno in častljivo zvonijo, živega, razumljivega, domačega jezika vernemu ljudstvu ne more nadomeščati.«

1.5.3.3 Škrabec torej zelo življenjsko opozarja na smiselnost določenih stvari v enem času, in njihovo preživelost, neuresničljivost v drugem. Potrjuje se tudi v svoji misli o posebnem pomenu slovanstva nasproti nemštvu tudi za rimsko cerkev. To vlogo uresničevati pa pomaga ravno slovanski bogoslužni jezik. Navedimo to mesto, ki Škrabca spet kaže kot velikega realista, če se že razmišlja o uresničljivosti česa, kar je težko mogoče (št. 5, c): »V Rimu znajo ceniti slovenski jezik v rimskem obredniku ko ži v dokaz nekdanje katoliške edinosti nasproti milijonom ločenih Slovencev in terdno vez, ki ima združiti ob svojem času z nami vse te milijone v pravi cerkvi Kristusovi. V tako združenje moramo imeti tudi mi vedno vperte oči, ne boje se ničesar, kar bi po poštenem potu moglo zblížati ločene brate. Zato se slovenski katoličani ne morejo in ne smejo z nemškimi vkup v eno vrečo vreči, kaker koli so ti vsega spoštovanja vredni. Nam je ko narodu Bog dal v katoliški cerkvi drugo nalogo kaker Nemcem; zato nam je poslal sv. Cirila in Metoda, zato nam je ohranil slovensko liturgijo do današnjega dne. /.../ Po pravici torej pričakujemo korenite reforme; koliker prej pride, toliko bolje.«

1.5.3.4 Spet čisto realen je Škrabec tudi glede jezika, ki naj se v okviru katoliške cerkve uvede v slovenskih cerkvah (št. 5, c—č): »In kakšna mora ta /govorica/ biti, da bo imela zdravo jederce in življenje v sebi? Gotovo v duhu (ne po mrtvi čerki) sv. Cirila in Metoda. Torej navadni, živi, literaturni jezik v navadni literaturni pisavi, na Hervaškem hervaški, pri nas naš; in pravica gre celemu narodu, ne omejena na posamezne fare, ki so jo po srečnem naključju ohranile do današnjega dne. Ako pravim 'celemu narodu', pa prosim, da mi ne cepite našega od hervaškega ali serbskega. Mi smo v resnici s tema dvema plemenoma en slovenski narod. Da se zdaj postavljamo nekako kaker sami zase, za to se imamo zahvaliti našim nemškim gospodom, ki so nam zatrli tudi pravico do 'ilirskega' vstava v Rimu, ker so bili oni Nemci in mi nič. Da bi bili brez Nemcev eno s Hervati, tega nam je jasen dokaz Zagreb in cela kajkavska Hrvatiija, tega tudi v cerkvenem življenju nikaker ne smemo za-

²⁰ »Perfidno je tudi riniti v kontekst pomen, ki bi ga morebiti imel, ako bi te ali te besedice ne bilo vmes.«

biti.²¹ Vendar pa nočem reči s tem, da imamo hervaščino sprejeti v svojo liturgijo: mi faktično različno narečje rabimo v obhoji kaker v literaturi in temu gre torej naravno pravica tudi pri službi božji, ker ni služba božja zavoljo jezika, temuč jezik zavoljo nje.«

1.5.3.5 In še o izgledih za uresničitev te ideje v določenem času (št. 5, č): »Ne misli pa nihče, kaker bi upal jaz, da bom sam kedaj žel, kar sejem; mnogi bodo še obdelovati morali to njivo, želi bodo pozni zanamci, morebiti čez sto, čez dvesto, čez več sto let še le. Prerok nisem; ali da reforma slovenske liturgije prej ali potlej mora priti, tega prepričanja mi nihče na svetu ne izterga iz serca; in kedor po svoji moči kaj stori, da se ta reforma, če tudi le od daleč približevati začne, ta stori, upam, dobro delo, toliko zaslužniše, kolikor večje je nasprotje z višav in nižav.«

1.5.3.6 Na koncu se je Škrabec branil še pred možnim očitkom, da bi bil »sovražnik latinščini« (CF 6 (1886), zv. 6, c): »/K/aj preprost bi moral biti /.../, kakor smo spredaj navedli.

1.5.3.7 Čisto na koncu brani tudi svojo polemiko: »*V e č n a l j u b e z e n*, Jezus Kristus, je imenoval farizeje 'gadjo zalego', *caecos et duces caecorum*' in katoliška cerkev /.../ /s/ladkih, mehkužnih besed torej ne rabi vselej, ali opravlja, obrekuje, sumniči *l j u b e z e n* nikdar ne!«²²

1.6 Med tem je že ob izidu 5. zvezka Cvetja minilo leto 1885 in Škrabec se je v njem poslovil od tega slovitega leta s sestavkom H sklepu tisočletnice sv. Metoda (Škrabec 1885⁴), hkrati pa je objavljaj tretje poglavje svojih Svetih slovanskih blagovestnikov (pod naslovom Sv. Ciril in Metod gresta na Moravsko učiti sveto vero). V H sklepu je najprej povzel dogodke od 1863 naprej, ki jih je tudi sam doživel. V tej zvezi navaja tudi 2 deli ustrezne literature (»znamenito knjigo 'Zlati vek'« in knjigo Janeza Majcigerja). — Posebno važen nasledek tega leta pa je Škrabcu ustanovitev²³ »/D/ružbe svetega Cirila in Metoda«, ki mu je »poglaviten sad letošnjega spominskega leta« (150).²⁴ Pa spet prislunhimo njegovi kleni besedi in utemeljevanju pomena tega dejanja: »Kaker sta sveta brata Ciril in Metod branila pravice slovenskega jezika v

²¹ Tu zveni značilna jugoslovanska nota pri Škrabcu; gotovo ne samo zaradi tega, ker je tokrat slovanski sosed (Hrvat) bil s svojo ohranjeno slovansko liturgijo njegov naravni zaveznik. Ta struna bo v Škrabcu zazvenela še kdaj. Deloma jo moramo razumeti tudi na podlagi povezanosti slovenskega frančiškanstva s hrvaškim (bosenskim).

²² »Slepce in vodnike slepcev.« Tu je Škrabec navajal tudi Sokratove besede; grško besedilo iz Platonove Apologije (39 B) identificiral in prevedel K. Gantar: »(Zdaj pa odhajam jaz s sodišča po vašem izreku obsojen na smrt), oni pa odhajajo po izreku Resnice obtoženi hudobije in krivičnosti.« V oklepaju navedeno je zaradi večje razumljivosti dodal K. Gantar.

²³ Prim. Hribar (verjetno) 1885, 10: »Objaviti nam je namreč, da se je v nedeljo dne 25. m. m. po posvetovanji nekaterih rodoljubov slovenskih izbral v Ljubljani odbor iz gospodov: Ivana Hribarja, Ivana Murnika, Luke Svetca, dr. Josipa Vošnjaka in Tome Župana, kateremu je nalog, spisati pravila za ustanovitev slovenske šolske matice, in da je ta odbor že začel izvrševati nalogo svojo.«

²⁴ K temu gl. Hribar, n. m.: »Pod pretvezo prosvete in njenega širjenja prihaja danes nemški volk med slovanske ovčice; omika in napredek mu je plašč, s katerim zakriva svojo pohlepnost po gospostvu in odnarojenji. Pod pretvezo prosvete nam je izrinil nemški naš sosed jezik v vsem javnem življenju, v uradih in šolah in težkega napora nas bode stalo, predno mu mu priborimo zopet po sili odvzeto mesto v ti ali oni upravni stroki in po učilnicah.«

cerkvi, tako ima ta družba varovati in braniti pravice slovenskega jezika v šoli. To je zdaj tolikanj bolj potrebno, ker se je ustanovila na Nemškem družba, ki hoče ravno Slovence po vseh krajih prisiliti k nemščini ter tako pripravljati pot nemškemu gospodstvu, sovražnemu katoliški cerkvi, kaker na Češkem tako tudi po naših krajih. Čehi so k nemškemu društvu nasproti postavili svojo 'osrednjo šolsko matico', ki je v kratkih treh letih nabrala v obrambo proti silovitemu nemštvu malo da ne milijon goljdinarjev, da so se osramočeni začutili Nemci. Vsakedo je čutil silno potrebo, da se vstanovi podobno društvo tudi pri nas ter na stražo postavi zlasti ob narodnih mejah na Koroškem, Štajerskem, Primorskem, pa čuje tudi drugod, ker imamo sovražnika v sredi mej nami. — Hvala Bogu! vresničila se je naša želja; v Ljubljani se je začela 'družba sv. Cirila in Metoda', ki ima biti nam, kar je Čehom 'osrednja matica šolska'. Nova družba se je že z imenom svojim postavila ne le v narodnem, temveč tudi v verskem oziru na domača, to je katoliška tla. Dolžnost je torej nam vsem, da skerbimo za rast in napredek te družbe. — Mi visoko čislamo goreče katoličane na Nemškem in cenimo nemški jezik nad mnoge druge; ali pri nas je z nemštvom skoraj vedno sklenjen tako imenovan liberalizem, ki je sovražen katoliški cerkvi ravno tako kaker pravi narodni slobodi. Zato se moramo, kar le moremo, vpirati nemštvu ter skrbeti in prizadevati si sè vsemi dovoljenimi sredstvi, da se nam ohrani jezik, ki ga nam je Bog dal. Kaker se na Nemškem otroci v malih šolah ne učijo nobenega drugega jezika kaker samo nemškega, tako naj se po pameti slovenski otroci uče slovenskega in vse, kar se je treba otrokom učiti, naj se uče po slovenski, da bodo razumeli, kar se bodo učili, ter bodo kaj koristi imeli od šole za življenje. 'Družba sv. Cirila in Metoda' ima potemtakem varovati slovensko mladino škode kaker v narodnem in sploh časnem, tako tudi v verskem, dušnem oziru. To je njen namen. Kako ga misli doseči, boste natančneje zvedeli drugod. Mi smo vam hoteli to družbo le sploh priporočiti ko najvažniši sad tisočletnice sv. Metoda v naši domovini. Bog ga blagoslovi, ta sad, da srečno dozori v ohranitev in okrepanje našemu dragemu narodu slovenskemu! —«

1.7 Med tem je izhajala izpod Škrabčevega poljudnoznanstvenega peresa, kakor že nakazano, razprava Sveta slovanska blagovestnika ... (Škrabec, 1885 do 1887).

1.7.1 Potem ko je v Vvodu (5—6) prikazal slovanščino nasproti drugim indoevropskim jezikom ter prihod naših prednikov na jug in sploh na nova področja, se je posebej pomudil ob Slovencih in njihovih sosedih na zahodu. Med drugim, str. 4, zavrača misel, »da so bili stari Benečani ali Veneti« Slovani, pač pa opozarja na misijonsko delo oglejske cerkve pri nas (14), kakor da bi nas tako že od začetka želel prikazati neodvisne od nemškega Zaljeburga: »Ta cerkev namreč je bila v resnici tista, ki jih je /Slovanov/ sčasoma največ spreobrnila h kerščanstvu, ali neposredno ali po svojih podružnih škofih, zlasti teržaških. Ko so Slovenci v te kraje prišli, sicer Akvileje niso našli v svoji stari slavi in mogočnosti.« In nadaljuje: »Akvilejski cerkvi se imamo mi torej najprej in večinoma zahvaliti za kerščansko vero. Le tisti, ki so bili više, na severnem Koroškem, severnem Štajerskem in Avstrijskem, niso iz Akvileje dobivali misijonarjev, temuč od Nemcev iz Zaljeburga. Še le osmi škof zaljeburški, sveti Virgilij, z Irskega doma, je po verjetnih spominikih misijonarje poslal mej Slovence ter vodil vse naprave, ki so imele služiti k spreob-

njenju naših prededov po krajih pred gorami Turami in za njimi. Njega so torej po pravici počastili z imenom aposteljna koroških Slovencev.«

1.7.2 In nato o pokristjanjevanju panonskih Slovencev (14–15): »Virgilijev naslednik na škofovskem sedežu na zaljebuškem, Arn ali Arno, je začel nadalje tudi mej panonskimi Slovenci oznanjati sveti nauk Kristusov, kar so nadaljevali potem škofje Adalram, Liupram in Adalvin, posredno ali tudi neposredno. — Pri Blatnem jezeru na sedanjem Ogerskem je bil pobožni knez Pribina, ki je iz Zaljeburga dobival mašnike. Celo na južno stran Drave reke je sčasoma začela zaljebuška cerkev raztezati svojo oblast, kar pa ni bilo po volji akvilejskim patrijarhom. Vnel se je torej prepir, zlasti ker so terdili akvilejci, da imajo oni pravico do vseh korotanskih Slovencev, tudi tistih onkraj Drave. To pravdo je razsodil Karel Veliki leta 810 ali 811, določivši, da naj bo v prihodnje Drava meja mej cerkvenima okrajinama; Akvileja naj ima vse, kar je na jugu te reke, Zaljeburg pa, kar je na severu. — Do srede devetega stoletja po Kristusovem rojstvu so bili torej naši prededje, kranjski ali korotanski in panonski Slovenci, vsi vže pridobljeni za sveto vero Kristusovo, in povsod so se začele vzdigovati cerkve v čast in slavo večnemu Bogu in njegovim svetnikom.« Za obe cerkvi prikazuje tudi zgodaj izpričane župnije.

1.7.3 Nato je Škrabec prikazal v 3. zvezku 1. poglavje iz življenja Cirila in Metoda, v 4. prvo apostolsko dejavnost svetih bratov na vzhodu, v 5. številki pa razpravljal o prihodu svetih bratov na Moravsko. Čeprav je imel že dovolj neljube izkušnje v polemiki z Borovskim²⁵, je svojo besedo, tudi, ali še zlasti, nasproti Nemcem, zastavljal skoraj napadalno iskreno, npr. pri oznaki kneza Rastislava, ki je ciril-metodijsko akcijo sploh sprožil (CF 6 (1885), 5. zv., 131): »In v resnici je imel Rastislav takega soseda, mogočno državo Frankov, ki so vedno gledali, da si podjarmijo slobodne rodove v sosesčini z mečem in pa tudi s križem. Meču, se je vperl Rastislav; križu z Nemškega je upal, da se ogne, ne da bi se moral odpovedovati kerščanstvu, vže sprejetemu. To se je dalo doseči le po tem potu, da se pokličejo v deželo duhovniki in učitelji, ki ne bi bili Nemci ter bi ne držali s Franki, zraven pa bi znali tudi jezik in posebnosti naroda slovenskega. Takih duhovnikov in učiteljev mu je moglo dati le gerško ali bizantinsko cesarstvo.« Takoj na začetku (132) je sledila tudi politična ocena akcije Rastislava, Svetopolka in Koclja: »Dobro pretehtavši torej vse razloge, so sklenili slovenski knezi Rastislav, Svetopolk in Kocelj, poslati v Rim k papežu, in v Carjigrad k cesarju Mihaelu III. poslanca, ki bi tam prosili učiteljev svete vere slovenskemu narodu v njihovih deželah. — Kako in kaj se je godilo s poslanci, ki so šli v Rim, nikjer ni sporočeno. Stvar je imela res ne le verske, temuč tudi politiško važnost, zato je bilo treba, da se godi natihoma; saj je šlo za to, da se slovenska država reši iz področja prevzetnih Frankov, da bi imela rimska stolica na nji krepko oporo proti prederznosti franških gospodovavcev, ki so si domišljali, da so gospodarji celega sveta ter se niso bali tudi papeža postavljati pod svojo višjo oblast. Slovenska država je imela kaker politiško tako tudi cerkovno neodvisna biti, ne odvisna od franške in ravno tako neodvisna od gerške države, le v cerkvenih zadevah je imela biti neposredno Rimu podložna. Da so imeli papeži v resnici ta

²⁵ Vrhovnik 1925/1926: »S članki, objavljenimi v Cvetju, v katerih je priporočal obnovev slovenskega bogoslužja, si je /Škrabec/ nakopal v višjih krogih grozno zamero, katere posledica je bila strog ukor, ki ga je pekel tako hudo, da se je hotel 'izseliti' iz samostana. Cvetje so nameravali zatreti.«

namen, pričajo zadosti jasno nadaljnji dogodki, kaker bomo pozneje natančneje videli.«

1.7.4 V nadaljnjem ne bomo več obravnavali (cirilo-)metodijske akcije kot političnega dejanja²⁶, čeprav je ves čas tesno povezana tudi z vprašanjem, ki nas tu predvsem zanima: s slovanskim bogoslužnim jezikom. Omenimo npr. le, da je Škrabec celó starocerkvenoslovansko pisavo vrednotil s tega stališča (134): »/S/tarejša je glagolica: V resnici je verjetniše, da je iznašel sveti Ciril glagolico. Zgodovina pripoveduje namreč o iznajdbi popolne abecede, ne o dopolnjenju gerške z nekaterimi posebnimi čerkami. Očitno je hotel sv. Ciril, da naj ima slovenščina ravno tako svojo samostojno pisavo, kaker latinščina, gerščina ali hebrejščina — da so vse tri iz istega vira, mu morebiti ni bilo zadosti jasno — lahkota branja in pisanja, to mu pač ni bil prvi namen.«

1.7.5 Prav tako tukaj ne bomo obnavljali tistega, kar je sedanjemu času dobro znano npr. iz knjig F. Grivca, ki sicer začuda nikjer ne omenja tega Škrabčevega prikazovanja stvari 9. stoletja, čeprav je Grivcu prav Škrabec neposredni predhodnik. To Škrabčevo pisanje je hkrati zanimiva možnost primerjanja z onim, kar je o Cirilu in Metodu pisal F. Kos (1885) v svoji Spomenici²⁷. Posebno zanimivo v tem oziru je 4. poglavje (izšlo že 1886) z naslovom Slovenščina ko bogoslužni jezik v Rimu poterjena. — Potem ko je v 5. poglavju Škrabec prikazal Cirilovo smrt v Rimu, je v 6. govoril o »Svetem Metodu nadškofu panonskem in moravskem«. Pomembna je pri tem Škrabčeva misel (228), da sta bila Ciril in Metod v Rimu potrjena »za škofa, ker so mislili v Rimu najberž enemu moravsko, drugemu panonsko škofijo izročiti. Te dve škofiji pa sta brez dvojbe imeli biti združeni v eno cerkveno okrajino in je bilo torej treba, da se odloči enemu izmed svetih bratov nadškofovska čast in oblast.« Na drugem mestu (231) omenja Škrabec papeža Hadrijana II. imenovanje Metoda za »nadškofa cerkve moravske in panonske obenem«: »mu je prepustil, da se vstavi zdaj tu zdaj tam, ali na Blatnem gradu pri Kocelu, ali na Velegradu pri Rastislavu. Tako je bila torej vravnana nadškofija slovenska, od nemških škofov in nadškofov popolnoma neodvisna. Panoniji se pri tem ni priznala sicer nikakršna prednost, ali rešila se je cerkvenega jarma nemškega in dobila je z Moravsko v tem oziru popolnoma enake pravice. /.../ Zdaj še le se je se vso veljavo začelo oznanjevanje besede božje v slovenskem jeziku, zdaj se je začela v vsi popolnosti služba božja v domači besedi.«

1.7.6 In kaj Škrabcu pomeni domača beseda? (231): »V Panoniji torej se je postavila še le prava trdna podlaga slovenskemu bogoslužju, to je mej tistim slovanskim plemenom, h kateremu se smemo šteti po pravici tudi mi. Seveda smo mi le pičli ostanki nekelej mogočnega plemena slovenskega, ki je bilo ob času svetih bratov razširjeno od adrijanskega do egejskega in črnega

²⁶ To bi bila po mojem predvsem dolžnost slovenskega zgodovinopisja, ki se ob l. 1985 v tem pogledu ni ravno izkazalo.

²⁷ Predgovor je napisal 6. aprila 1885. Žal nepretresena je letos ostala tudi t. i. panonska teorija, ki jo je Kos (po Miklošiču) pojmoval v tem smislu, da so na panonskem področju nastali nekateri najstarejših staroslovenskih rokopisov (62—66). — Narodnostno priostrenost Škrabčevega pisanja lahko spoznamo tudi na drugih mestih, npr. 137: »Veliko milost jim /sc. Slovenom/ je izkazal Bog, zbudivši jim blagovestnika in učitelja, ki sta jih učila spoznavati Boga ko svojega Boga in častiti ga tudi v cerkvi ne v nerazumljivem, ptujem, temuč ko očeta v domačem, svojem jeziku. Velika milost je bila to, ki ponosnim Nemcem ni bila dana, ker je 'Gospod povzdignil ponižane, ošabne bogatce je prazne odposlal'«.

morja, od tiroljskih, zaljeburških, češkomoravskih meja do Carjigrada in Soluna. Po vsem tem mnogoobsežnem prostoru se je govorila slovenščina do malega tako, kaker sta se je bila Ciril in Metod navadila v svojem rojstnem mestu, le da se je mej Donavo in baljkanskimi gorami na sadanjem Bolgarskem že bila začela nekoliko kvariti po vplivu tujih rodov, ki so se tam mešali s Sloveni, v Panoniji so se pa od nemških misijonarjev iz nemščine in latinščine nekatere drugod neznane besede bile sprejele v slovenščino. Te besede, ki jih nahajamo tudi v starih slovenskih bogoslužnih knjigah, so nam pa ravno priča, da so se te knjige pisale v Panoniji v slovenščini, kakeršna se je tamkaj govorila. Pač se torej smemo veseliti in hvaležni moramo biti Bogu, ker je mej vsemi slovenskimi rodovi našega izvolil, da se v njegovem jeziku opravljajo svete skrivnosti. Hvaležni pa mu bomo le, ako se bomo po vseh postavnih potih nevstrašno poganjali, da nam stara pravica, ki so nam jo Nemci zadušili, zopet oživi, da bomo zopet zaslišali kedaj sveto mašo v domačem živem jeziku, kaker so jo slišali Slovenci pred tisoč leti iz ust svetega Metoda. To bodi rečeno in na serce položeno zlasti vam mladeniči slovenski, ki zdaj morebiti komaj veste, kaj je latinska deklinacija in konjugacija, čez dvajset, trideset, štirideset let pa boste učeni in češčeni škofje in nadškofje slovenske cerkvene okrajine. Ne pozabite tedaj, kaj ste dolžni slovenskemu narodu, ne pozabite, kaj ste dolžni njegovima verovestnikoma, svetemu Cirilu in Metodu.«

S temi zanosnimi besedami se je Škrabec v bistvu potegoval za slovensko cerkveno samostojnost, in sicer v okviru celotnega slovenskega ozemlja. Trenutno imamo tako »cerkveno okrajino«, »cerkveno zedinjeno Slovenijo« od nedavnega časa, vendar seveda le za ozemlje v okviru Jugoslavije. Verjetno nihče še ni toliko rahločuten, da bi, kakor se je svoj čas tuja cerkvena pristojnost raztezala tudi na slovensko ozemlje, sedaj slovenska zajemala tudi Slovence v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, v smislu narodnostne enotnosti seveda.

Iz 7. poglavja (Sveti Metod v nemški ječi) omenimo le Škrabčev komentar k zaporedni smrti Metodovih mučiteljev: nadškofa »Adaljvina«, »Hermanricha /.../ pasovskega«, »Hanona frisinškega in še nekoga drugega, ki se ne omenja po imenu. Tako Bog navadno že na tem svetu kaznuje tiste, ki preganjajo Cerkev in njene zveste služabnike.« — Sledil je prikaz nemških prizadevanj, da se Metodova cerkev zruši, zlasti ostro je prikazan Viching, z »gadam /.../ v sercu« (325).

1.7.7 Zmagalo je na koncu slabo, ne dobro. In Škrabec svoje razpoloženje zaključuje z naslednjim iz grenkobe izhajajočim (že smo v letu 1887) vzpodbudnim odstavkom (360—361): »Zdaj počivata sveta brata v večnem miru v naročju božjem že tisoč let. Ali vojska, ki jo je vzdignil sovražnik zoper njiju, ni prestala do današnjega dne. Za kar sta se vojskovala Ciril in Metod, za to se imamo, Slovenci, tudi mi še vedno vojskovati, in kar sta za to skušala onadva, to bi vtegnili skušati kedaj tudi mi, zasramovanje (Schwärmerei!), obrekovanje (seductor ille!),²⁸ preganjanje, ječe in biče! Slednja resnica zahteva svoje kervne priče na tem grešnem svetu; saj je svet celo Boga — Kristusa križal! Ostanimo torej stanovitni v boju sv. Cirila in Metoda in učimo svoj slovenski rod sveta brata poznati in spoštovati, častiti in ljubiti, ne le, kaker druge svetnike božje pozna in časti, temuč tako, kaker gre njima, ki sta slo-

²⁸ »Prazne sanje/Sanjarije!« — »ta zapeljivec«.

venski rod poznala in ljubila, kaker nihče drugi ne pod soncem. Kedor pa pravi: 'Sv. Cirila in Metoda le častimo in ljubimo; to, kar sta nekda pridobila Slovenom, pa ne velja ničesar, s tem našega ljudstva nikar ne begajmo in ne motimo!' — kedor tako misli in govori, tisti je, kar je, in resnice ni v njemu. Bog odpusti takim Slovenom Neslovenom, Bog jih razsvetli in sveta brata Ciril in Metod prosita zanje! Pa prosita tudi za nas, ki se deržimo vajune svete zastave, hrabra vojvoda naša! prosita, vedno prosita za ves vajun slovenski rod, da bo po nauku, ki sta ga vidva učila, svojemu Bogu zvesto služil, vesoljnemu človeštvu v korist, v večno zveličanje sebi!«

1.8 Slovenski (in slovanski) bogoslužni jezik je bil Škrabcu tudi po tem času še večkrat pred očmi.

1.8.1 Še ko je gotovo trpel zaradi očitkov, ki jih omenja v pravkar navedenem odstavku, je na platnicah ocenil (1886) zbornik govorov v čast Cirila in Metoda (c, č), kjer se poteguje za edinstvo vseh Slovanov v jeziku: »/K/er /Trubar, Krelj in Dalmatin/ imenovani naši pervaki nikjer niso rabili besed 'slovenski' ali 'windisch' v pomenu, ki bi izključeval Hrvate, Serbe, Ruse itd.« — »Preprosti Goričan še zdaj govori po 'kranjsko' in slovenski Štajerci so še do poslednjih časov veljali za Kranjce od Zagreba do Dubrovnika.« — »Z velikim veseljem pozdravljamo med nami prekmurske brate, goreče želeč, da bi se nas oklepali čedalje terdnije; le tako se bodo s pomočjo božjo rešili iz vertince, ki jih požira. /.../ morajo sami sprevideti, da se bo le Mažar veselil, ako jih bo še nadalje cepilo od nas to in ono. Dasiravno potemtakem radi vidimo njihove dijalektne pridige v 'Zborniku', vender ne tajimo, da bi bila naša radost še večja, ako bi bile pisane v književni naši slovenščini, kateri je sicer druga celo blizu.«

Takoj na to pa je Škrabec ocenil še V. Vakaja knjigo (Škrabec 1886), me-neč: »/M/islino, da bi bilo dobro, ako bi se obilo razširila mej naše ljudstvo, ker je /knjiga Jugoslovani v Zlati Pragi in slavnem Velegradu, Spisal Vekoslav Vakaj, Maribor 1886/ pripravna, da ljudi nekoliko predrami, da jim vname v srcih ljubezen do slovenskih bratov po širokem svetu in vterdi zaupanje na moč, ki jo ima ko ud tako mogočnega telesa tudi naš mali rod.«

1.8.2. Pri tem je Škrabca mučila še zavest, da bo z njegovim Cvetjem konec (CF 6 (1885—1887), konkretno 1887, 12. zv., č): »Čislane naročnike prosim, naj nam ne pošiljajo naročnine za novi tečaj, preden izide tega tečaja poslednji, tj. 12. zvezek, kjer bomo povedali, kako in kaj na dalje. Mej tem želimo vsem vesele praznike in srečno novo leto!« Res je na začetku 12. zvezka, izšel njegov sestavek Čislanim bravcam (353—357),²⁹ na koncu (č) pa še Vabilo k naročbi na VII. tečaj 'Cvetja', katerega prvi zvezek napoveduje za čas »po veliki noči«.

²⁹ CF 6 (1887, na notranji strani l. 1886, 353—354): »Ali naj Vam razkladamo zdaj vzroke tolike zamude? V resnici, ni bil en sam! mnogo jih je bilo, in eden drugemu so pomagali vse do zadnjega: bolezn in smerti, razne spremembe in nove in stare dolžnosti, vtrujenost in naveličanje nevspešnega, nehvaležnega dela. Gdo bi pač z veseljem pisal do ene, do dveh, do treh popolnoči, ako si mora misliti: 'Bog ve, ali bo gdo bral, ali ne? 'Cvetje', pravijo, se malo bere! Kako to vender? saj imamo vedno še mej vsemi našimi časopisi menda največ naročnikov! — »Ali naj potemtakem konec storim temu obogemu 'Cvetju'? Da povemo po pravici, namenili smo se bili vže davno. /.../ Nimamo pravice po svoji glavi mu vstavljati življenja. Kakor je torej sveti Martin molil na smertni postelji: Gospod, ali sem še potreben tvojemu ljudstvu, ne branim se dela, tako pravimo tudi mi, in nočemo prezirati znamenj in preslušati glasov, ki nam vtegnejo razodevati voljo božjo. Iz mej ljudstva

1.8.3 Po tem času se je Škrabec z vprašanjem bogoslužnega jezika ukvarjal le še, kadar je nanoslo, npr. ko je spregovoril o Rimskem misalu v slovanskem jeziku (Škrabec 1893). Kakor odmev na nemile dogodke iz časa okrog 1885 so naslednje njegove besede (č): »Po pravici se moramo čuditi, da so primorski Hervatje, Rimu najbližji med Sloveni, vendar do današnjega dne ohranili slovensko službo božjo in celo staro posvečeno pismo naših svetih blagovestnikov Cirilja in Metoda; ni torej Rim, ki bi nasprotoval pravici, ki nam jo je dal! Kedo bi bil pač pričakoval, da se sedaj, ob koncu 19. stoletja, v Rimu slovenski misalj vnovič natisne, in v glagolici! Vendar je zmagala sveta stvar vse nemile nasprotnike.«

1.8.4 Istega leta (Škrabec 1893) je ponovno izpričal neko svojo resnično bratovsko navezanost na Hrvate (č): »Kar je hervaško, ne mislimo, da je nam tuje. Sram bi moralo biti izobraženega Slovenca, ki ne bi razumel hervaške knjige. Prav tako seveda Hervata, ki ne bi hotel umeti slovensko. Mi smo vsi en narod — slovenski narod; — Hervat, Serb itd. to so politična imena, ne narodna, narodu le v veliko škodo in nesrečo! Kako je imenoval svoj jezik Gundulič? In ali ni njegov jezik tisti, ki se imenuje zdaj tu hervaščina, tam serbščina? V Bosni prav s tisto pravico bosanščina! /.../ Sicer bi nam bilo pa seveda jako ljubo, ako bi se bratje na jugu nekoliko bolj ozirali na nas in naše, če tudi majhino, slovstvo — zlasti pri svojih pravopisnih spremembah. Te so že v resnici, skoraj bi rekel, otročje.« — In ker je o naših bratih, tudi o Bosancih, govoril s toliko ljubeznijo, jih je upravičeno lahko tudi pokaral.

1.8.5 Ponovno »pozvanjanje« cirilo-metodovske ideje — tokrat zadnjič po našem vedenju — imamo pri Škrabcu spet šele čez devet let (Škrabec 1903, č): »/S/aj ni neznano, da se je dovolilo to /tj. slovanščina kot bogoslužni jezik/ ob času sv. Cirila in Metoda, ko je bila tista slovenščina, ne stara in mrtva, temuč mlada in jako živa. Pozneje se ni dajalo novo dovoljenje, temuč le prvotno se je vzdrževalo in priznavalo, kjer je bilo ohranjeno. V tem imamo tudi odgovor na vprašanje, zakaj le 'tu in tam'. Seveda po lastni nemarnosti! Ke bi se bili svoje pravice povsod in skozi vsa stoletja trdno držali, kedo bi jo nam mogel jemati dandanašnji? In ke bi bili ohranili to pravico živemu jeziku, sproti nadomeščajoč odmirajoče besede in oblike sè živimi, mladimi, kedo bi nam bil to kedaj hotel braniti? Ker se pa to ni zgodilo, zdaj seveda ne moremo za našo sedanjo slovenščino zahtevati, kar se ob enem ne da tudi drugim živim jezikom in ravno tako po pravici Rim zdaj stare slovenščine ne dovoli, ker je ljudstvo ni že od nekdaj vajeno. Saj naše ljudstvo, razun neke terih vbogih zapeljanih Ricmanjcev tudi nima nikakega hrepenenja po 'stari slovenščini', ki je dandanašnji celo nerabljiva. Ohranjena je namreč v starih rokopisih, ki jih komaj učeni slavisti znajo brati s približno pravimi glasovi, ne pa ruski ali hervaški duhovniki, ki slovensko mašujejo /.../ Tudi jezik rimskega glagoliškega misalja je staroslovenski le po besedah in oblikah, ne pa po glasovih, ki so večinoma hervaški in morejo vgajati Hervatom, našemu

se nam razodevlje želja, da bi 'Cvetje' še nadalje izhajalo, in star pregovor pravi: 'Ljudski glas, božji glas!'. — (356) »Da bi nas naši naročniki napadali po drugih časopisih, to se nam nikakor ne zdi lepo in nam je koliker toliko britko, dasiravno zato niti za trenotek ne pustimo jeze ali sovraštva v serce in nimamo namena, ako smo prisiljeni braniti in zagovarjati se, osebno razžaliti take naročnike, ker so nam osebno enako ljubi potlej kakor prej.« — CF 6 (1885), zv. 3, č: »/Z/lasti se nam ni primerno zdelo, da bi /Cvetje/ pozeblo za tisočletnico sv. Metoda.«

slovenskemu ljudstvu pa bi bili bolj v spotiko, ko v spodbujo. — Zato Rim prav ravna, da dovoljuje staro slovenščino le, kjer je je ljudstvo od nekedaj vajeno. Na novo vpeljati mrtvev jezik namestu drugega mrtvega jezika bi bilo, če ne v škodo, vsaj brez koristi. Ljubi Rimanjci pa naj bi resno premislili, ali jih bo Kristus vprašal, ko pridejo pred njegov sodni stol, v kakem jeziku se je pri njih maševalo, in ne, s kako pobožnostjo so bili pri maši in kako so bili pokorni svoji cerkvi, o kateri pravi, kedor je ne posluša, naj ti bo kaker nevernik in očiten grešnik?»

Škrabec se je tu od svojih stališč spred 20 let odmaknil le toliko, da je sedaj menil, da pravico do slovenskega bogoslužnega jezika Slovenci lahko zadobimo le hkrati z vsemi drugimi, ko smo si dediščino 9. stoletja lahkomi-selno zapravili. — Človek bi rekel, da ne predvsem po svoji krivdi, kakor je svoj čas rad poudarjal tudi Škrabec.

1.9 Misel o slovenščini kot bogoslužnem jeziku je pozneje najočitneje vzdr-ževal Ivan Vrhovnik (Vrhovnik 1925/1926), konkretno usodo slovenskega bogo-služnega jezika v zadnjih 200 letih pa je ob primeru obrednikov prikazal zlasti Marijan Smolik (Smolik 1984_{1,2} 1985_{1,2}). Smolik omenja tudi Stanislava Škrabca prizadevanje za slovenski bogoslužni jezik, tudi njegovo mnenje, da do reforme glede bogoslužnega jezika v katoliški cerkvi mora priti. Res se je to zgodilo na 2. vatikanskem koncilu, s čimer je zmagala cirilo-metodovska ide-ja, z njo vred pa vsi, pri nas zlasti p. Stanislav Škrabec, ki so se zanj tako goreče zavzemali.

Literatura

- BOROVSKI, J., 1884: Prijateljska pisma I, Cerkveni glasbenik (dalje CG) 7 (1884), št. 2, 10—11.
 1885₁: V pojasnenje in obrambo, CG 8 (1885), 18—20.
 1885₂: Še enkrat 'Cvetje' pa 'Cerkveni glasbenik', CG 8 (1885), 49—51.
 DOPISI, 1884: Iz Sl., 20. jan., CG 7 (1884), 15—17.
 DUHOVEN (ljublanske škofije), 1885, Tisočletnica Metodova, Ljubljana, 32 str.
 FEKONJA, A., Razširjava kristjanstva med Slovenci, LMS 1884, 115—195.
 GOVEKAR, F., 1884: O cerkveni godbi in nje določilih, CG 7 (1884), 64—65.
 GRIVEC, F., 1936: Žitja Konstantina in Metodija, Cvetje iz domačih in tujih logov 8, Prevedel in razložil, 150 str.
 1960: Konstantin und Metod, Lehrer der Slawen, Otto Harrasowitz, Wiesbaden, 271 str.
 1963: Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod, 863—1963, Mohorjeva družba, Celje, 246 str.
 HRIBAR, J., 1885: Družba sv. Cirila in Metoda, Slovan (dalje Sn) 1885, 9—10. (Avtor domnevan.)
 KOS, F., 1885: Spomenica tisočletnice Metodove smrti, 1885, 174 str.
 MAJCIGER, J., 1863: Slovenska apostola Ciril in Metod, Zgodovina svetih apostolov slovanskih Cirila in Metoda, k tisočletni jubilejni slovesnosti /.../ sestavil Dr. Jan Ev. Bílý, Poslovenil in založil Janez Majciger v Mariboru, 105 str.
 NA VELEGRADU, 1885: Sn 1885, 312—314.
 NAHTIGAL, R., 1939: O imenu panonskega kneza Koclja, Slovenski jezik 2 (1939), separat, 14 str.

- 1948: Nekaj pripomb k pretresu Hrabrovega spisa o azbuki Konstantina Cirila, Slavistična revija (dalje SR) 1 (1948), št. 1—2, separat, 18 str.
- 1954: Blodnje o staroruskem pismenstvu, SR 5—7 (1954), 86—98.
- ORAŽEM, J., 1966: Četrt stoletja liturgične setve na Slovenskem, 1941—1966, Bogoslovni vestnik (dalje BV) 26 (1966).
- SMOLIK, M., 1984₁: Muttersprache in der Liturgie — am Beispiel Sloweniens, Liturgisches Jahrbuch 34 (1984), št. 2.
- 1984₂: Zlati jubilej slovenskega obrednika, Slovenščina v obrednikih IV, BV 44 (1984), 97—115.
- 1985₁: Slovanska liturgija svetega Cirila in Metoda, BV 45 (1985), 155—162.
- 1985₂: Metodovo slavje pred sto leti, Družina 2. 6. 1985, št. 22, 14 str.
- ŠKRABEC, S., 1880₁: Leon XIII. Slovenom, CF (= Cvetje z vertov svetega Frančiška) 1 (1880), 351.
- 1880₂: Zahvala sv. očetu za poslednje okrožno pismo, CF 1 (1880), 303.
- 1881₁: Slovenski romarji v Rimu, CF 2 (1881), 254—256.
- 1881₂: O prvem vesoljno-katoliškem prazniku sv. Cirila in Metoda 5. malega travna 1881, CF 2 (1881), 254—256.
- 1881₃: Sv. očeta Leona XIII. okrožno pismo o sv. Cirilu in Metodu, CF 2 (1881), 2—4, 34—36, 66—68.
- 1882: Castimo sv. Cirila in Metoda, CF 3 (1882), 193—197, 225—230.
- 1884: Opombe glede obrednika tretjega reda, CF 5 (1884), zv. 12, 356—366.
- 1885₁: Tisočletnica smerti svetega Metoda, velikega škofa slovenskega, CF 6 (1885), zv. 1, 1—4.
- 1885₂: »V pojasnjenje in obrambo«, CF 6 (1885), zv. 2, b—č.
- 1885₃: »Še enkrat 'Cerkveni glasbenik' pa 'Cvetje'«, CF 6 (1885), zv. 4, b—č, zv. 5, b—č, zv. 6, b—c.
- 1885₄: H sklepu tisočletnice sv. Metoda, CF 6 (1886).
- 1885—1887: Sveta slovenska blagovestnika Ciril in Metod, CF 6 (1885), 71—76, 101—108, 131—137, 163—175, 195—198, 228—232, 260—264; (1886), 293—297, 321—327; (1887), 357—361.
- 1886: Zbornik cerkvenih govorov na slavo sv. Cirilu in Metodu. Zbral in na svetlo dal Anton Zbogar /.../, CF 6 (1886), zv. 9, b—č.
- 1887₁: Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu, CF 6 (1887), zv. 12, b—c.
- 1887₂: Knez črnogorski, nadškof barski in slovenska služba božja, CF 7 (1887).
- 1887₃: Čislani bravci, dragi rodovni bratje in sestre sv. Frančiška, CF 6 (1887), zv. 12, 353—357.
- 1893: »Missale Romanum Slavonico idiomate etc.«, CF 12 (1893), zv. 10, c—č.
- 1897: Predavanje o knjigi staroslovenskoj, Napisao Ivan Radetić, /.../, 1896; CF 15 (1897), zv. 10, c—č.
- 1903: Odgovori na ugovore proti sv. veri, CF 20 (1903), zv. 6, c—č.
- VAKAJ, V., 1886: Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu, Potopisne črtice, Maribor.
- VRHOVNIK, I., 1885₁: Pogled na stari Velegrad, Sn 1885, 205—206.
- 1885₂: Ob obnovitvi slovenske liturgije, Sn 1885, 53—54, 74—75. (Avtor domnevan.)
- 1925/1926: O obnovitvi staroslovenskega bogoslužja, Sn 1925: I — št. 219, str. 2; II — št. 225, str. 2; III — št. 231, str. 3; IV — št. 237, str. 2; 1926, V — št. 243, str. 2; VI — št. 249, str. 2; VII — št. 267, str. 2; VIII — št. 278, str. 2; IX — št. 283, str. 2; X — št. 294, str. 2; XI — št. 25 (1926), str. 2.

SUMMARY

1885 was the thousandth year since the death of St. Methodius, the bishop of Moravia-Pannonia, the coinitor of the Slavic literary language, and a great fighter for the religious, cultural, linguistical, and thereby also political independence of Slovene (and all Slavic) forefathers. That anniversary occasioned Stanislav Škrabec to propagate on a grand scale the abovementioned ideas of independence among Slovenes; the exterior manifestation of these ideas was to be the (re)introduction of Slovene as the language of liturgy (Slovene being one of the successors of the Pannonian Slavic of the 9th century), raising in the eyes of the world the status of the Slovene language and its speakers, who at this time were still underprivileged citizens of a state which had been forced upon them at a certain moment of history and had been neither chosen nor created by themselves.

In his voluminous and extremely pregnant texts published around 1885, Škrabec contended to win back for the Slovene language its highest functional domain, alienated from it after Methodius' death (Škrabec's exertion is worthy of imitation even today). Disclosing the grim, violent anti-Slovene proceedings of the non-Slovene (German) majority in the state, Škrabec also pitied and condemned those Slovenes who not only advocated the linguistical status quo in the church (unfavorable as it was for the Slovene language), but even tried to deprive the Slovene language of those rights which it had managed to preserve or regain in spite of all — including the right of being the language of liturgy (so that its speakers could profess religion in a language which they understood — and which, in virtue of its legitimacy in this function, they could use as a historical stay in their endeavors for achieving an ultimate control of their own affairs; which was entirely in accordance with Methodius' ideas).

In spite of Pope Leo XIII's initial sympathy with Škrabec's endeavors for the liturgical use of the Slovene language, Škrabec could in no way succeed; his struggle for the *stara pravda* in the Church was certainly not to the liking of the then predominant German mentality in Austria; no more was his idea that a change of this mentality be brought about by instigating the masses into pressuring the authorities, even though the wishes of the public at large are declaredly to be respected (*Vox populi — vox Dei*).

A disciplinary action was taken against Škrabec; there were attempts to suppress his paper *Cvetje*; he, on his part, threatened to "move away" from the monastery. Škrabec was forced into silence, and toward the end of his life, into withdrawal. Yet he never ceased to believe in the justness of his Methodian stand; he merely conceded that the ancient right, on account of its prolonged desuetude, cannot be vindicated as valid for the Slovene language by sheer reasoning; the use of Slovene as a liturgical language would need to be sanctioned anew, in principle, and by the highest authority (and when sanctioned, then probably not only for the Slovene language (or Slavic languages in general), but for all languages everywhere).

This actually happened (after certain intermediate solutions, restricted to the Slavic nations, in the 1830s) in the Second Vatican Council. Satisfaction was thus given also to Škrabec — and, in a broader perspective, to the action of Cyril and Methodius. Taking example by their action, the Cyril and Methodius Society was founded in 1885, strenuously working, especially by way of schools, to protect the Slovene language and nation from Germanization.